

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิถีชีวิตของเด็กเร่ร่อน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า และทบทวนเอกสารตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อน

ความหมายของเด็กเร่ร่อน

กองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น กรมประชาสงเคราะห์ (2532 : 3) ให้ความหมายไว้ว่า เด็กเร่ร่อน หมายถึง เด็กที่ไม่มีถิ่นที่อยู่อาศัย ค้ำไหนดอนนั้น เช่น ตลาดที่พิกผู้โดยสาร วัด สวนสาธารณะ หรือแม้แต่ที่ว่างหน้าร้านค้า ข้างถนน บางคนมีเพียงผ้าพันกายหรือกางเกงเพียงตัวเดียวที่จะให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย ขณะนอนหลับในยามค่ำคืน เด็กเร่ร่อนเหล่านี้มีทั้งที่ขาดบิดามารดาผู้อุปการะเลี้ยงดูและรวมทั้งที่มีบิดามารดา ญาติพี่น้องอุปการะในครอบครัว แต่ตัวเด็กหนีจากบ้านด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น ครอบครัวยากจน ครอบครัวแตกแยก เด็กจึงเที่ยวเร่ร่อนดำเนินชีวิตไปตามสถานที่ต่างๆหาอาหารและปัจจัยต่างๆมาเลี้ยงชีพตนเองด้วยการเก็บเศษอาหารและสิ่งของต่างๆขอทานรับจ้างที่ไม่แน่นอน เช่น ล้างจาน ซักผ้า เก็บเศษอาหาร เก็บเศษกระดาษและเก็บเศษเหล็กขายเพื่อยังชีพ

สายสุรี จุติกุลและคณะ (2535 : 20) ให้ความหมายของเด็กเร่ร่อนในแง่ของลักษณะที่อยู่อาศัยและการใช้ชีวิต คือ เด็กที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับครอบครัวและเร่ร่อนตามถนนหรือสาธารณสถานมีความหมายกว้างคือ

1. เด็กที่มีอาชีพอยู่บนท้องถนน รวมถึงเด็กที่ขายพวงมาลัย ดอกไม้ และหนังสือพิมพ์ ตามสี่แยกหรือตามถนนทั่วไป หรืออาจเช่ารถจักรยาน และอื่นๆ เหล่านี้ อาจมีครอบครัวหรือไม่มีครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วยก็ได้
2. เด็กที่มีอาชีพอยู่ข้างถนน เด็กเหล่านี้อาจเป็นเด็กขอทาน เด็กขายหมากฝรั่ง เด็กรับจ้างชั่วคราวและอื่น ๆ เด็กเหล่านี้อาจมีครอบครัวอยู่ด้วยหรือไม่มีครอบครัวก็ได้เช่นกัน

3. เด็กที่เร่ร่อนนอนใต้สะพาน ตามตลาด ตามหาดทราย หรือสถานที่ก่อสร้างหรือใต้ถุนอาคารใหญ่ ๆ ที่ไม่มีใครดูแลหรือเข้มงวด เด็กเหล่านี้อาจมีอาชีพที่แน่นอนหรือไม่มีอาชีพและมักเป็นเด็กที่ไม่มีครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วยขณะเร่ร่อน

เด็กทั้ง 3 กลุ่มนี้ บางทีแยกแยะออกจากกันโดยเด็ดขาดมิได้ เช่น บางทีเด็กตามข้อ 3 อาจมีอาชีพตามข้อที่ 1 และข้อที่ 2 ก็ได้

ไกรวุฒิ วัฒนสิน (2536 : 10) ให้ความหมายของคำว่าเด็กเร่ร่อนไว้ดังนี้

1. เด็กที่มีครอบครัวและยังอาศัยอยู่กับครอบครัว แต่ใช้เวลาส่วนใหญ่ในแต่ละวันอยู่ในท้องถนน เช่น เด็กที่อยู่ในครอบครัวกับชุมชนแออัด มักจะออกมาอยู่บนท้องถนน ขายพวงมาลัย เก็บขยะ ขายหนังสือพิมพ์ เซ็ดกระจกรถ เป็นต้น

2. เด็กเร่ร่อนที่ออกจากบ้านหรือครอบครัว เด็กกลุ่มนี้ออกจากบ้านทั้งด้วยความสมัครใจหรือถูกแรงผลักดันจากครอบครัว จากสาเหตุต่าง ๆ เมื่อออกมาแล้วก็ไม่ได้กลับไปหาครอบครัวอีก อาศัยหลับนอนตามที่สาธารณะ ยังชีพด้วยการขอทาน หรือทำงานตามอรัญญิก

3. เด็กเร่ร่อนที่ไร้ครอบครัว เป็นเด็กกำพร้า หรือถูกทอดทิ้ง หรือพลัดหลงจากครอบครัว ผู้ปกครองไม่สามารถติดตามกันได้

4. เด็กเร่ร่อนที่เร่ร่อนตามวิถีชีวิตของครอบครัว เช่น ครอบครัวที่ขายของเร่หรือครอบครัวที่เร่ร่อนมาเก็บขยะ อาศัยตามที่สาธารณะ ใต้สะพาน เป็นต้น

วัลลภ ตังคณานุรักษ์ (2531 : 65-66) ให้ความหมายของคำว่าเด็กเร่ร่อนในสังคมไทยไว้ 2 ลักษณะคือ

1. เร่ร่อนตามวิถีชีพของครอบครัว เป็นพวกที่จะเคลื่อนย้ายตามครอบครัวไปตามแหล่งงาน เช่น กรรมกรก่อสร้าง ชาวเรือเร่ เป็นต้น ที่ตระเวนขายแรงงานตามแหล่งก่อสร้างและรับจ้างขนส่งสินค้าลงไปตามแม่น้ำ ซึ่งวิถีชีพเช่นนี้เด็กที่เป็นลูกหลานจำต้องติดตามไปด้วย เด็กเร่ร่อนลักษณะนี้จึงเป็นเด็กที่เร่ร่อนเพราะวิถีการดำรงชีพของครอบครัวต้องเคลื่อนย้ายอยู่เสมอ

2. เร่ร่อนตามวิถีชีพของตน ลักษณะของเด็กเร่ร่อนกลุ่มนี้ สังคมไทยน่าจะใส่ใจอย่างจริงจังและต่อเนื่องมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการออกเร่ร่อนของเด็ก เนื่องจากปัจจัยผลักดันจากครอบครัวที่ไม่เอื้อต่อการดำรงอยู่ ความยากจน ความแตกแยก ครอบครัวหย่าร้าง แม่เลี้ยง/พ่อเลี้ยงโหดร้าย คำทอ ทูบตี เด็กขาดความสุข ขาดความอบอุ่นในครอบครัว กระทั่งต้องหนีออกมาเร่ร่อน

แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตของเด็กเร่ร่อน

มนุษย์ในฐานะที่ดำรงอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม จะมีกระบวนการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเพื่อรักษาดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อม ทั้งการปรับตัวในเชิงพฤติกรรม และการปรับตัวในระดับจิตสำนึก ซึ่งการปรับตัวอย่างต่อเนื่องนี้ก่อให้เกิดแบบแผนความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งขึ้นมา เรียกว่า วิถีชีวิต (Way of Life) (อัมรา พงศาพิชญ์, 2534 : 26) มีการประมวลแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตในแง่ต่าง ๆ ไว้ดังนี้ (ทัศนีย์ ปัทมสนธิ์, 2542 : 14-17)

1. ความหมายของวิถีชีวิต

วิถีชีวิตของคนในสังคมหนึ่ง ๆ เป็นแบบแผนหรือแนวทางพฤติกรรมที่คนกลุ่มหนึ่งใช้ร่วมกันหรือยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นแบบแผนในการดำรงชีพของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งหรือกลุ่มคนใดคนหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงการประกอบกิจกรรมเพื่อการอยู่รอด การพักผ่อน และความสูงที่ตัวเองต้องการ และเห็นคุณค่า แบบแผนดังกล่าวมีปัจจัยทางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมเป็นตัวกำหนดการจัดระเบียบทางสังคมและพฤติกรรมแต่ละคนในสังคมนั้น คนกลุ่มหนึ่ง ๆ ย่อมมีวิถีชีวิตเป็นของตนเองเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมซึ่งการปรับตัวนี้มีหลายระดับ ทั้งด้านสรีระวิทยา การปรับตัวในเชิงพฤติกรรม และการปรับในระดับจิตสำนึก อีกทั้งด้านของการปรับก็ทั้งการจัดการกับตัวเอง และการเข้าไปจัดการกับปัจจัยรอบตัว เพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะให้สามารถเผชิญกับแรงกดดัน นานาชนิดจากสิ่งแวดล้อมได้อย่างราบรื่น วิถีชีวิตจึงเป็นทั้งวิถีในการดำเนินชีวิต หลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตและเครื่องมือ เครื่องใช้วัตถุต่าง ๆ ทั้งที่เป็นธรรมชาติ และคิดประดิษฐ์ขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างกลุ่มสังคมต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา

2. วิถีชีวิตในแง่ของวัตถุประสงค์ในการดำเนินชีวิต

เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม มีการแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตประจำวัน ตอบสนองความต้องการของสังคมและก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในสังคม

3. วิถีชีวิตในแง่องค์ประกอบ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วนคือ (สุนันพิชญา แสนประเสริฐ, 2540 : 20)

3.1 ส่วนที่เป็นวัตถุ หมายถึง เครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งที่เป็นการที่ได้จากธรรมชาติ การสืบทอดมาแต่ยุคก่อน ๆ และหรือประดิษฐ์คิดค้นขึ้นใหม่ซึ่งจะเกิดขึ้นมาได้มนุษย์ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ และมีมือความชำนาญในการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา

3.2 ส่วนที่ไม่ใช่วัตถุ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

3.2.1 ส่วนที่เป็นระบบความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมทางสังคม ซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์หรือเป็นระบบคุณค่า คุณธรรม ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมตลอดจนส่วนที่เป็นผลรวมของความรู้ ลักษณะนิสัย แนวคิดและสติปัญญา

3.2.2 ส่วนที่เป็นเทคนิควิธีการ วิธีในการดำเนินชีวิตซึ่งหมายรวมถึง วิธีกิน วิธีอยู่ วิธีแต่งกาย วิธีพักผ่อน วิธีแสดงอารมณ์ วิธีสื่อความ วิธีจราจรและขนส่ง วิธีอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ ตลอดจนวิธีแสวงหาความสุขทางใจ รวมความว่าเป็นวิธีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจของตนเอง และต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

4. ลักษณะของวิถีการดำเนินชีวิต

วิถีชีวิตของคนเกิดจากการเรียนรู้ มีการถ่ายทอดสืบต่อกันได้ และเป็นสิ่งเปลี่ยนแปลงเสมอไม่หยุดนิ่ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดจากกระบวนการภายในสังคมหรือเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพ

วารุณี อมรทัต (2530 : 46-47) ให้ความหมายว่า การพัฒนาบุคลิกภาพเป็นผลรวมของการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ บุคลิกภาพในเด็กยังไม่คงที่แน่นอน เพราะอาจเปลี่ยนแปลงได้ง่ายตามสิ่งแวดล้อมและอายุ ในระยะแรกเด็กมีความชื่นชมในบุคคลบางคนที่เขาได้อยู่ใกล้ชิด ซึ่งมีบุคลิกภาพอย่างที่เขายอมรับว่าเป็นบุคคลในอุดมคติ (Admired Trait) ต่อไปเมื่อได้รู้จักสัมพันธ์กับคนมากขึ้นและได้เรียนรู้โลกกว้างขวางมากขึ้น อาจชื่นชมในบุคลิกของคนที่มีชื่อเสียงทั้งที่รู้จักตัวจริงหรือไม่รู้จักด้วยตัวเอง แต่อยากเป็นเช่นเดียวกับบุคคลนั้นตามที่ได้รู้ได้เห็นมา (Ego Identity) ขั้นสุดท้าย เมื่อตนเองเองได้ผ่านพัฒนาการขั้นตอนต่าง ๆ มามากแล้ว และได้มีประสบการณ์เพิ่มขึ้น จึงสามารถตัดสินใจได้แน่นอนว่าอยากมีแบบฉบับบุคลิกภาพที่เป็นเอกลักษณ์แน่นอนแบบใด (Ego Identity) ซึ่งรวมทั้งแบบฉบับว่าต้องการเป็นเพศใด

(Sexual Identity) อันนำไปสู่การประพุดิตนตามบทบาทของเพศที่ตนเองชอบ (Sexual Identity) ด้วย

บุคลิกภาพมีการพัฒนาเป็นขั้นตอนตามวัย ซึ่งในวัยเรียนนั้นบุคลิกภาพเป็นผลตามมาจากการหล่อหลอมในวัยต้น ๆ อันนี้ขึ้นอยู่กับผลสำเร็จที่เด็กได้พัฒนาในด้านต่าง ๆ บรรลุตามเป้าหมายของแต่ละวัยหรือไม่ ร่วมกับมีสภาพการณ์ที่ส่งเสริมหรือขัดขวางพัฒนาการด้านต่าง ๆ ในวัยเรียน ปัจจัยที่กำหนดพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ การสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ในวัยเรียน ปัจจัยที่กำหนดพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ การสนองความต้องการตามวัยและตามรายบุคคลซึ่งเริ่มต้นด้วยการสนองความต้องการด้านเสรีภาพของร่างกาย และการมีชีวิตอยู่อย่างปลอดภัยซึ่งเริ่มในวัยทารก ตามด้วยการสนองความต้องการด้านอารมณ์ คือ การเป็นที่รักและที่ต้องการกับได้มีส่วนร่วมกับผู้อื่นซึ่งเริ่มในวัยเด็กเล็ก ครึ่งถึงวัยเรียน เด็กมีความต้องการด้านจิตใจเพิ่มขึ้นคือต้องการความภูมิใจในตนเองจากผลสัมฤทธิ์ในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความสามารถของตนเอง และการเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น

ความสัมพันธ์และทำที่ที่เพื่อน ๆ ผู้ใหญ่หรือสังคมทั่วไปปฏิบัติต่อเด็กในทำนองชื่นชมและยอมรับ ก่อให้เกิดภาพพจน์ที่ดีในตัวเอง ภาพพจน์ที่ดีในตนเองก่อให้เกิดการยอมรับในคุณค่าของตนเอง ทำให้เกิดความภูมิใจและนับถือตนเอง อันเป็นการสนองความต้องการทางจิตใจในด้านนี้ และเป็นแรงจูงใจให้อยากทำดีทั้งในด้านการเรียน ด้านสังคม และความประพฤติด้านจริยธรรมยิ่งขึ้นโดยมีจุดหมายในอนาคตสูง และพยายามมุ่งปฏิบัติเพื่อบรรลุผลสำเร็จในเป้าหมายที่ตนวางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม ตรงข้ามกับเด็กที่มีความภูมิใจในตนเองต่ำมักจะรู้สึกท้อแท้ เศร้าซึม ความวิตกกังวล ซึ่งพบได้ในวัยเรียน หากไม่รีบแก้ไขมักเกิดปัญหาในอนาคต ซึ่งรวมทั้งพฤติกรรมและบุคลิกภาพไม่เหมาะสมได้เสมอ ดังนั้นการพัฒนาบุคลิกภาพจะได้กล่าวถึงการพัฒนา 3 ด้านอย่างละเอียดเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาวิเคราะห์พฤติกรรม ได้แก่

1. พัฒนาการด้านอารมณ์ (Emotional Development) ลักษณะอารมณ์ของคนเรานั้น ส่วนหนึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการลอกเลียนแบบอย่างที่ได้พบเห็นและการเรียนรู้โดยปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งขึ้นอยู่กับโอกาสประสบการณ์สติปัญญาและแบบฉบับที่สังคมนั้น ขอมรับด้วยโดยทั่วไปในวัยเด็กมักมีอารมณ์สนุกสนานร่าเริงแต่บางครั้งอาจพลุ่งพล่านหรือแสดงออกอย่างโง่โง่ง เพราะยังควบคุมตัวเองไม่ดีพอ และยังขาดความรู้ความเข้าใจว่าสิ่งที่ตนแสดงออกนั้น มีผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น

อย่างไร เพราะทำไปโดยไม่ได้เจตนา สังคมของเด็กยังไม่กว้างขวางนัก และบุคคลที่เด็ก ปฏิสัมพันธ์ด้วย ส่วนมากจะได้แก่บุคคลในครอบครัว เช่น พ่อแม่ ญาติพี่น้อง หรืออาจเป็น เพื่อนสนิทที่รู้จักกัน ดังนั้น บุคคลดังกล่าวจึงไม่ถือสาและพร้อมที่จะให้อภัยเด็ก ต่อมาเมื่อ สังคมของเด็กขยายวงขึ้น บุคคลที่เด็กติดต่อดำเนินงานจำนวนมากขึ้นย่อมมีผู้ที่ไม่เข้าใจและไม่อภัย ให้ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาในการปรับตัวได้ ดังนั้น เด็กจึงจำเป็นต้องเรียนรู้จักการปฏิบัติในทาง ที่สังคมยอมรับ พ่อแม่มีส่วนสำคัญอย่างมากในการที่จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาทางด้านอารมณ์ เป็นไปอย่างเหมาะสม

2. พัฒนาการด้านสังคม (Social Development) สังคมของเด็กเริ่มจากครอบครัว ได้แก่ การคบหาสมาคมกับญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนสังคมของเด็กก็จะขยาย วงกว้างขึ้น มีเพื่อนฝูงมากขึ้นทั้งเพื่อนร่วมชั้นเรียน และเพื่อนร่วมกิจกรรม เด็กบางคนติดเล่น กับเพื่อนมากจนลืมเวลาอาหารและไม่สนใจการเรียน พ่อแม่หรือผู้ปกครองต้องคอยควบคุม แม้ว่าเด็กจะติดเพื่อนแต่เด็กก็ยังต้องการคนดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือจากพ่อแม่ เมื่อเด็กก้าวสู่วัยรุ่นเพื่อนจะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เด็กต้องการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน ดังนั้นเพื่อนจึงมี อิทธิพลต่อเด็กมากกว่าพ่อแม่ หรือคนในครอบครัว จุดนี้เป็นจุดสำคัญต่อวิถีชีวิตของเด็ก เพราะเพื่อนเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งในการกำหนดพฤติกรรมของเด็ก เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่ เปรียบเสมือนหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่ ดังนั้นความรู้สีก่อนข้างจะสับสนต่อ บทบาททั้งสอง ลักษณะอารมณ์จะรุนแรงและอ่อนไหวง่าย ด้วยเหตุนี้ถ้าพ่อแม่เข้าใจและ ปฏิบัติตัวให้ช่องว่างระหว่างวัยไม่ห่างกันนัก ก็จะช่วยให้เด็กไม่ห่างเหินพ่อแม่ไปติดเพื่อน จนเกินไป

3. พัฒนาการด้านจริยธรรม (Moral Development) มนุษย์ที่เกิดมามีความต้องการต่าง ๆ มากมาย ทั้งในทางที่ถูกต้องเหมาะสมและในทางที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งความ ต้องการดังกล่าวบางส่วนจะส่งผลมาจากการแสดงออกของพฤติกรรม และบางส่วนก็จะถูก ควบคุมและกดเก็บไว้ ยิ่งวัยเด็กมีการพัฒนาที่ไม่ถูกต้องมากเพียงใด ความสามารถในการ ควบคุมความต้องการของตนเองจะน้อยลง ทั้งนี้ เนื่องจากเด็กยังขาดประสบการณ์และยังขาด ความรู้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว ในวัยเด็กเล็กจึงไม่สามารถมีสติใคร่ครวญในการกระทำหรือ ตระหนักถึงผลของการกระทำได้คืบคั้น จึงต้องอาศัยการชี้แนะอบรมจากผู้ใหญ่เพื่อพัฒนาการ ด้านจริยธรรม ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกและพื้นฐานสำคัญที่สุดในชีวิตที่จะหล่อหลอม จริยธรรม หากเด็กคนใดขาดผู้ช่วยกำหนดขอบเขตและแนวทางอันเหมาะสมแล้ว เด็กย่อม รู้สึกขาดความมั่นคงปลอดภัยและขาดความมั่นใจในอันจะก้าวเดินอย่างมั่นคง ไปตามทิศทางที่

สู่จุดหมายต่อไปในอนาคต ซึ่งอาจจะสับสนสำหรับเขา ในระยะต้น ๆ ของวัยนี้เด็กอาจจะประพฤติโดยลอกเลียนแบบอย่างจากบุคคลที่ใกล้ชิดเช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง สมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้านครูและเพื่อนที่โรงเรียน โดยมีความต้องการเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นแรงกระตุ้นด้วย แต่ในระยะต่อไป เมื่อมีพัฒนาการด้านสติปัญญา ความรู้ (Cognition) ช่วยพิจารณาสิ่งถูกผิดร่วมกับมีพัฒนาการด้านสัมมาศติยบัซังช่วยไตร่ตรองความดีความชั่วขึ้นสู่อีกระดับหนึ่งแล้ว เด็กจะสามารถละการประพฤติชั่วตามแบบอย่างผู้อื่นหันมาประพฤติดี ความรู้สึกนึกคิดของตนเองได้ สัมมาศติยบัซังเป็นส่วนของอำนาจจิตฝ่ายสูง (Superego) ทั้งในระดับจิตสำนึก (Conscious) และจิตใต้สำนึก (Subconscious) ผู้ที่มีการพัฒนาด้านจริยธรรมสูง เมื่อกระทำผิดจะเกิดความรู้สึกละอายใจ (Guilty Feeling) จะเกิดความรู้สึกวิตกกังวลไม่สบายใจเมื่อกระทำผิด เด็กที่มีระดับสติปัญญาสูงก็จะมี การไตร่ตรองด้านจริยธรรมได้เหมาะสมดีกว่า เด็กที่มีระดับสติปัญญาต่ำ ซึ่งมักถูกชักจูงโดยอำนาจฝ่ายต่ำ (Id) ได้ง่ายกว่าอำนาจฝ่ายสูงนี้จะพัฒนาขึ้นได้มากน้อยเพียงไรนั้น ต้องอาศัยความสัมพันธ์อันเหมาะสมระหว่างเด็กกับครอบครัวด้วย ที่จะเป็นทั้งแบบฉบับอันดีให้เด็กได้ทำตาม และเป็นแรงจูงใจให้เด็กอยากทำความดีเพื่อไม่ให้พ่อแม่ผิดหวังเสียใจ อีกทั้งยังช่วยฝึกหัดระเบียบวินัย (Discipline) อันเป็นกรอบกำหนดขอบเขตที่สมควรปฏิบัติโดยใช้วิธีที่เหมาะสมกับวัยและระดับสติปัญญาของเด็กอีกด้วย การฝึกรอบมความประพฤติด้านคุณธรรม เด็กในวัยเรียนตอนต้นมักใช้แรงจูงใจด้วยการให้รางวัล และการลงโทษ หรือสร้างเงื่อนไขความพอใจบางอย่าง ต่อมาเมื่อเด็กโตขึ้น มีพัฒนาการทางด้านปัญญาที่จะไตร่ตรอง รู้เหตุรู้ผล และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นและได้รับการอบรมด้วยการชี้แจงเหตุผล ย่อมดีกว่าการลงโทษทางกาย หรือการลงโทษด้วยวิธีอื่น เพื่อระบายนามณ์โกรธแค้นของผู้ใหญ่ เพราะแทนที่เด็กจะเข้าใจและอยากทำความดี เด็กกลับมีปฏิกิริยาต่อต้านด้วยการตีอ้อนหรือมีพฤติกรรมก้าวร้าว หรือโกหกเพราะกลัวถูกลงโทษ เท่ากับเป็นการขัดขวางการพัฒนาจริยธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับความประพฤติแปรปรวน

อัมพล สุอัมพันธ์ (2530 : 268) กล่าวว่า ความประพฤติแปรปรวน หมายถึง ความประพฤตินอกกรอบนอกทางที่เด็กทำเป็นประจำและทำซ้ำ ๆ เกิน 6 เดือนขึ้นไป มีลักษณะละเมิดกฎเกณฑ์ข้อบังคับของสังคมและสิทธิของผู้อื่น

เด็กที่มีความประพฤติแปรปรวน มีลักษณะดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นพฤติกรรมที่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นและละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างรุนแรง
  2. ถือประโยชน์ของตนเองเป็นใหญ่
  3. ปราศจากความเห็นใจผู้อื่นและไม่รู้สึกอายต่อความผิด
  4. บางรายขาดสังคมสัมพันธ์กับเพื่อนฝูง
  5. พฤติกรรมของเด็กพวกนี้ก่อให้เกิดความยุ่งยากต่อตัวเด็ก ครอบครัวและสังคม
  6. เป็นพฤติกรรมที่ประพฤติและปฏิบัติซ้ำ ๆ เป็นประจำมาไม่ต่ำกว่า 6 เดือน
- ชนิดของความแปรปรวน ความแปรปรวนแบ่งออกเป็น 4 ชนิด

1. ความประพฤติแปรปรวนแบบก้าวร้าว และขาดสังคมสัมพันธ์ (Conduct Disorder Undersocialized , Aggressive) เป็นพฤติกรรมที่ละเมิดสิทธิและกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างรุนแรง ไม่สามารถสร้างอารมณ์ผูกพันความรักและความเห็นอกเห็นใจกับผู้อื่นไม่มีน้ำใจ ยึดถือประโยชน์ของตนเองเป็นใหญ่ ไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับเพื่อนฝูง ตัวอย่างพฤติกรรมประเภทนี้ได้แก่การทำร้ายร่างกาย แย่งชิงด้วยวิธีรุนแรง ข่มขืน วางเพลิง ใช้อำนาจป่าเถื่อน เป็นต้น

2. ความประพฤติแปรปรวนแบบไม่ก้าวร้าว และขาดสังคมสัมพันธ์ (Conduct Disorder , Undersocialized , Nonaggressive) เป็นพฤติกรรมที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมโดยแสดงออกมาในลักษณะไม่รุนแรงไม่ก้าวร้าว แต่ไม่มีความเห็นใจ ไม่มีน้ำใจ และยึดถือประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ ไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับเพื่อนฝูง ตัวอย่างของพฤติกรรมประเภทนี้ ได้แก่ เด็กหนีโรงเรียน หนีออกจากบ้าน พุดปด แอบขโมยของ เป็นต้น

3. ความประพฤติแปรปรวนแบบก้าวร้าว แต่ยังมีสังคมสัมพันธ์ (Conduct Disorder , Socialized , Aggressive) เป็นพฤติกรรมที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างรุนแรง แต่ยังสามารถมีความสัมพันธ์กับหมู่เพื่อนได้ ยอมเสียสละให้กับกลุ่มเพื่อน ไม่กล่าวโทษหรือตำหนิพฤติกรรมไม่ดีของกลุ่มเพื่อนที่สนิทกับตน ตัวอย่างในกลุ่มนี้ ได้แก่ เด็กที่รวมเป็นแก๊ง และแสดงความประพฤติรุนแรง ขว้างปา ชกต่อย เป็นต้น

4. ความประพฤติแปรปรวนแบบไม่ก้าวร้าว แต่ยังมีสังคมสัมพันธ์ (Conduct Disorder, Socialized , Nonaggressive) เป็นพฤติกรรมที่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นและกฎเกณฑ์ของสังคม โดยแสดงออกมาในลักษณะไม่รุนแรงไม่ก้าวร้าวและมีสังคมสัมพันธ์กับหมู่คณะได้ ยอมเสียสละไม่กล่าวโทษหรือตำหนิพฤติกรรมไม่ดีของกลุ่มเพื่อนที่สนิทกับตน ตัวอย่าง

ในกลุ่มนี้ได้แก่ กลุ่มเด็กที่พำกัณหนึโรงเรียน เด็กชายหรือเด็กหญิงที่เทียวสำส่อนทางเพศ โสเกณื เป็นด้น

สาเหตุของการมีความประพฤดิแปรปรวน

สาเหตุอาจเกิดจากสาเหตุใด สาเหตุหนึ่ง หรือมีสาเหตุจากปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ร่วมกัน ดังนี้

1. เริ่มมีความประพฤดิแปรปรวนตั้งแต่วัยเด็กเล็ก เด็กที่ถูกแยกจากแม่ก่อน ถึงวัยอันควรเพราะเด็กจะรู้สึกโกรธ ต่อต้าน และรู้สึกไม่มีตริกับพ่อแม่ แต่ในขณะที่เดียวกัน เด็กก็รู้สึกวิตกกังวลที่ตนมีความรู้สึกเช่นนั้น เพราะเป็นสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ เด็กเหล่านี้อาจ แสดงและระบายความรู้สึกที่มีอยู่ในลักษณะที่ไม่มีเหตุผล ก้าวร้าวและอื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะ ของพฤติกรรมแปรปรวน

2. มีพยาธิสภาพในสมอง (Organic Brain Damage) เช่น มีความพิการ ทางด้านสติปัญญา อารมณ์ผันแปรง่าย โกรธง่าย สมาธิสั้น และไม่อยู่นิ่ง สาเหตุเหล่านี้ทำให้ เด็กมีปัญหาทางการเรียน ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของพ่อแม่และสังคม ทำให้เกิดความเครียด ขึ้นทั้งเด็กและครอบครัว ยิ่งพ่อแม่เข้มงวดและลงโทษเด็กมากขึ้น ยิ่งมีผลให้เด็กมีปฏิกิริยา ต่อต้านพ่อแม่และอาจรุนแรงเป็นความประพฤดิแปรปรวนได้

3. ลักษณะครอบครัวสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Family Life and Social Environment)

3.1 ระดับเศรษฐกิจและสังคม (Socio-economic Class) พบปัญหา ความแปรปรวนได้มากในกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ เพราะเด็กกลุ่มนี้มักจะได้รับ การดูแลที่ค่อนข้างก้าวร้าว ไม่ควบคุมอารมณ์ ลงโทษเด็กด้วยวิธีรุนแรง และไม่คอยใช้ เหตุผลในการแก้ปัญหา ทำให้เด็กเลียนแบบลักษณะดังกล่าวตลอดมา จนเกิดปัญหาพฤติกรรม แปรปรวนได้

3.2 ขนาดของครอบครัว เด็กที่มาจากครอบครัวใหญ่ มีแนวโน้มของ ลักษณะความกระวนกระวาย ต่อสู้ ก้าวร้าว ทำลาย หงุดหงิดได้ง่ายกว่าเด็กที่มาจากครอบครัว เล็ก

3.3 เด็กชายที่ขาดพ่อ โดยเด็กชายที่ขาดพ่อตั้งแต่อายุก่อน 4 ปี จะมี พฤติกรรมที่อ่อนยอมทำตามไม่ค่อยแข็งกร้าว และต้องการพึ่งผู้อื่น ส่วนเด็กชายที่ขาดพ่อ ภายหลังอายุ 4 ปี เด็กอาจมีแนวความคิดย้าเกี่ยวกับเรื่องของการเป็นผู้ชายและความเข้มแข็ง

จึงทำให้เด็กพยายามที่จะแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวและแข็งแรงแรง เอาแต่ใจตนเองเพื่อเป็นการชดเชยที่ขาดพ่อซึ่งเมื่อโตขึ้นจะมีลักษณะที่ไม่เป็นมิตรกับผู้ใหญ่ที่เป็นเพศชาย

3.4 แม่ที่แสดงอำนาจ แม่ที่แสดงอำนาจในครอบครัว มักใช้วิธีการอบรมลูกแบบเผด็จการ กำหนดกฎเกณฑ์แบบแผนการดำเนินชีวิตโดยลูกไม่มีสิทธิออกความคิดเห็น แม่บางคนใช้วิธีข่มขู่ ดุ คำ ลงโทษรุนแรง จึงทำให้เด็กมีปฏิกิริยาก้าวร้าว ตอบโต้ ในขณะที่เดียวกันก็แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวตามแบบมารดาไปด้วย ปกติแล้วเด็กชาย และเด็กหญิงจะแสดงบทบาททางเพศปกติเมื่อมีพ่อที่เป็นผู้นำของครอบครัว

3.5 ปัญหาครอบครัวแตกแยก เด็กที่มาจากครอบครัวบ้านแตก หรือในกรณีที่พ่อหรือแม่เด็กอยู่ด้วยแต่ไม่สามารถให้ความอบอุ่นเด็กได้สมบูรณ์ เด็กจะรู้สึกเคืองคว้างหาที่ยึดเหนี่ยวไม่ได้ มักจะไปแสวงหาความอบอุ่นนอกบ้าน ได้แก่ กลุ่มเพื่อนที่มีปัญหาคล้าย ๆ กัน มักมีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกันดี เป็นสาเหตุให้เด็กติดเพื่อนและยอมรับค่านิยมของกลุ่ม เช่น คมसारเสพติด ก้าวร้าว ลักขโมย ฉกชิง วิ่งราว เป็นต้น

3.6 สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เช่น โรงเรียนบางแห่ง ที่รับเด็กโดยไม่มีการคัดเลือก เป็นเหตุให้เด็กส่วนใหญ่ประพฤตินั้นไม่เหมาะสม บางครั้งเด็กดีจะถูกกลืน โดยเลียนแบบความประพฤติของนักเรียนส่วนใหญ่ นอกจากนี้สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น สิ่งตีพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ บางครั้งเสนอข่าวโดยไม่กลั่นกรองอาจมีผลเสียต่อเด็กโดยการลอกเลียนแบบอย่างได้

4. เด็กที่มีปัญหาด้านการเรียน เช่น เด็กเรียนช้า เด็กมีสมาธิสั้น เด็กเหล่านี้มักมีผลการเรียนไม่เป็นที่พอใจของพ่อแม่และครูผู้สอน เด็กมักจะถูกตำหนิติเตียนเสมอ ทำให้เกิดความคับข้องใจ และมีปมด้อย เมื่อได้รับความกดดันมากขึ้น ทำให้เด็กมีอารมณ์แสดงพฤติกรรมต่อต้านและกลายเป็นพฤติกรรมแปรปรวนได้

5. เด็กปัญญาอ่อน เด็กปัญญาอ่อนมักเป็นผู้ที่ถูกชักจูงให้ประพฤตินอกกลุ่มออกทางและละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมได้ง่าย

6. ปัญหาทางจิตเวช เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์หรือในรายที่เป็นโรคประสาท จะมีความอดทนต่อภาวะเครียดได้น้อย มักมีพฤติกรรมก้าวร้าว รุนแรง และมีอารมณ์โกรธต่อภาวะเครียดพฤติกรรมนี้จะเกิดซ้ำ ๆ จนเป็นนิสัย ในที่สุดจะเกิดเป็นพฤติกรรมแปรปรวนขึ้น

7. ความผิดปกติของโครโมโซม คนที่มีโครโมโซม xxy เป็นพวกที่มีความแน่วโน้มที่จะมีความประพฤติแปรปรวนและพฤติกรรมที่เป็นอันธพาล

อิทธิพลของครอบครัว

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลสำคัญที่สุดในการก่อกำเนิดพฤติกรรมมนุษย์ ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานที่เล็กที่สุดแต่มีความสำคัญมากที่สุดของสังคม เพราะเป็นประสบการณ์แรกของเด็กที่จะสัมผัสและมีชีวิตผูกพันอยู่จนเติบโตใหญ่ ดังนั้นครอบครัวจึงมีส่วนในการลิขิตชะตาชีวิตของเด็กในอนาคต เนื่องจากการพัฒนาจนเติบโตใหญ่ ดังนั้นครอบครัวจึงมีส่วนในการลิขิตชะตาชีวิตของเด็กในอนาคต เนื่องจากการพัฒนาการต่าง ๆ จะมีจุดเริ่มต้นมาจากชีวิตในครอบครัว ถ้าเด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวที่ปกติสุขเขาก็จะสามารถพัฒนาบุคลิกภาพของเขาได้อย่างสมบูรณ์ แต่ถ้ามาจากครอบครัว ที่ขาดความสุข บุคลิกภาพเขาย่อมได้รับการพัฒนาที่ไม่สมบูรณ์ อันจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในอนาคตด้วย

ครอบครัวย่อมประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัวอัน ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก ถ้าเป็นครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวขยาย (Extended Family) ก็จะครอบคลุมไปถึงญาติพี่น้องคนอื่น ๆ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการสร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นในอนาคต ความสัมพันธ์ของเด็กกับสมาชิกต่าง ๆ ภายในครอบครัวอธิบายได้ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่าง เด็กกับพ่อแม่ หน้าที่ประการสำคัญของพ่อแม่ก็คือการอบรมเลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์พ่อแม่ควรปรึกษาหารือกัน ในการอบรมเลี้ยงดูลูกและศึกษาหาความรู้ในการอบรมบุตร พฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่าง ๆ บุคลิกที่ไม่ปกติ และนิสัยเกเรจนกลายเป็นอันธพาล เกี่ยวโยงมาจากประสบการณ์เบื้องต้นที่เด็กได้รับภายในครอบครัวของตน ส่วนองค์ประกอบภายนอกบ้านอันเป็นสาเหตุให้เด็กเสีย เป็นเพียงองค์ประกอบชั้นรองลงมาเท่านั้น ดังนั้นพ่อแม่ทุกคนควรจะเตรียมตัวเป็นพ่อแม่ที่มีประสิทธิภาพสูงก็คือ บุตร ชายหญิงมีอารมณ์มั่นคง รู้จักคิดสร้างสรรค์ และมีวินัย สามารถสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นได้อย่างน่าพอใจ บุตรเช่นนี้แสดงว่ามีพ่อแม่ที่รักและเข้าใจกัน ร่วมมือกันทำงานในหน้าที่ มีความสัมพันธ์กับลูกโดยปราศจากความลำเอียง และได้ตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ของลูกได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเท่ากับช่วยตัวเองให้สมบูรณ์ขึ้นในทุกวิถีทาง (กรมการฝึกหัดครู. 2509 : 85-93)

2. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกชาย เด็กชายที่มีอายุระหว่าง 5-13 ปี มีความต้องการเป็นพิเศษคือพ่อที่ให้ความร่วมมืออย่างดี ซึ่งเขาจะเข้าไปใกล้ชิดสนิทสนมได้อย่างเพลิดเพลิน และทำหน้าที่เป็นสะพานให้ลูกเดินไปสู่ความมีวุฒิภาวะของผู้ชายอย่างแท้จริงใน

ระยะนี้เด็กชายต้องการคำแนะนำในเรื่อง เพศ ฉะนั้น พ่อจึงต้องช่วยลูกชายเตรียมตัวไปสู่ความเป็นบุรุษ เพราะพ่อคนเดียวเท่านั้นที่ลูกชายอยากเคารพนับถือและเลียนแบบ เช่น ความเป็นผู้นำ ความเป็นผู้มีความสามารถในการทำงาน การมีบุคลิกที่ดี เป็นต้น พ่อที่อ่อนแอ เฉยเมย ไม่มีปากมีเสียงในบ้าน และไม่เอาธุระที่จะทำงานให้เป็นคนสำคัญในบ้าน ข่อมเป็นการยากที่ลูกชายจะเคารพนับถือ และอยากจะทำตามไปเป็นตัวอย่างดังนั้นพ่อทุกคนมีความรับผิดชอบต่อลูกชายของตนอย่างมากทีเดียว พ่อจึงควรทำตัวสนิทสนมกับลูก ให้ความอบอุ่นต่อเขา คือ ทำหน้าที่ทั้งพ่อและแม่บางครั้งเป็นเพื่อนในเวลาเดียวกัน โดยพยายามลดช่องว่างระหว่างวัย และระหว่างความคิด จะเป็นการช่วยให้ลูกกล้าที่จะพูดหรือปรึกษาปัญหาสำคัญกับพ่อและไม่มีความลับกับพ่อ ซึ่งจะเป็ผลดีต่อพ่อด้วยที่จะได้มีโอกาสล่วงรู้เรื่องส่วนตัวของลูก โดยไม่ต้องไปแอบสืบจากเพื่อนสนิทของลูก สัมพันธภาพที่ดีระหว่างพ่อกับลูกชาย ถือว่าเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

3. ความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกสาว เด็กหญิงต้องการใกล้ชิดและเป็นเพื่อนกับแม่ด้วยเหตุผลข้อเดียวกับเด็กชายต้องการพ่อ ทั้งนี้ เพื่อจะได้หาทางเลียนแบบให้เหมือนแม่ สร้างความเป็นสตรีขึ้น แม่ทำหน้าที่ของตนเองไม่สมบูรณ์หรือไม่เหมาะสม มักทำให้ลูกสาวสับสน และเกิดความขัดแย้งในใจ แม่จึงเปรียบเสมือนผู้นำทางให้ลูกสาว ควรสนับสนุนให้ลูกเล่นสิ่งที่จำลองการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของสตรี เช่น เล่นหม้อข้าวหม้อแกง ซึ่งต่อไปจะเป็นการทำกับข้าวจริง เล่นตุ๊กตาเลียนแบบการเลี้ยงทารก เป็นต้น นอกจากนี้แม่ยังควรทำหน้าที่ทั้งแม่และเพื่อนที่สนิทที่จะสามารถให้คำปรึกษาเมื่อเวลาเด็กมีเรื่องคับข้องใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยรุ่นเป็นวัยที่จะเปลี่ยนไปสู่วัยผู้ใหญ่ เด็กจะเกิดความรู้สึกสับสนระหว่างบทบาทของความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ เด็กวัยนี้จึงมีอารมณ์อ่อนไหว และมีปัญหาทางความประพฤติได้ง่าย ดังนั้น ถ้าแม่มีสัมพันธภาพที่ดีต่อเด็ก ก็จะสามารถรอดพ้นภาวะวิกฤติช่วงนี้ไปได้ และเด็กจะสามารถลอกเลียนแบบอย่างสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นต่อไป

4. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกสาวและแม่กับลูกชาย พ่อมีความโน้มเอียงที่จะรักใคร่เอ็นดูและเอาใจใส่ลูกสาวมากกว่าลูกชาย และในทำนองเดียวกัน แม่ก็มีความโน้มเอียงที่จะรักและเอาใจใส่ลูกชายมากกว่าลูกสาวเช่นกัน ทั้งนี้ ฟรอยด์ เชื่อว่า เมื่อเด็กอายุได้ 3-4 ขวบ เด็กจะมีปมจิตโอดิปัส (Oedipus Complex) ขึ้นในระยะนี้เด็กจะรักพ่อหรือแม่ที่เป็นเพศตรงข้ามกับตน เมื่อเด็กเจริญเติบโตผ่านช่วงวัยนี้ไปแล้วความรู้สึกดังกล่าวยังคงติดตัวไป

ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับเด็กมีหลายแบบด้วยกัน แต่ละแบบย่อมมีส่วนที่จะพัฒนาให้เด็กในแต่ละครอบครัวมีพัฒนาการแตกต่างกันออกไป และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเด็ก ดังนี้ (ก่อ สวัสดิพานิชย์. 2522 : 53-60)

1. ความสัมพันธ์แบบปล่อยตามใจ พ่อแม่หลายคนมีความเข้าใจผิดว่าการปล่อยตามใจบุตรเป็นวิธีการประชาธิปไตย จึงมีความภูมิใจในการสร้างความสัมพันธ์กับบุตรแบบนั้น บางคนตามใจบุตรเพราะเป็นความรักและความหลงใหลบางประการ เมื่อบุตรเติบโตถึงวัยรุ่นจึงได้พบความจริงอันขมขื่นว่าตนไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของบุตรได้แต่ประการใด แม้แต่จะให้คำแนะนำหรือขอร้อง เด็กบางคนก็ไม่ยอมรับ

เด็กซึ่งได้รับการอบรมแบบปล่อยตามใจ มักควบคุมความประพฤติของตนเองไม่ได้ ขาดความเคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่ ขาดความรับผิดชอบ อยากได้อะไรก็จะให้ได้ดังใจ ไม่มีความเคารพในบุคคลอื่น นอกจากนั้นยังไม่มีความสนใจหรือความอยากรู้อยากเห็นมากเท่าที่ควร โดยเฉพาะไม่สนใจว่าคนอื่นจะมองตนในลักษณะอย่างไร เด็กพวกนี้ถ้ามาจากฐานะทางครอบครัวดีก็มักใช้อิทธิพลทางการเงินของตนเพื่อแสวงหาความสุข หรือความสนุกใส่ตนโดยไม่จำกัดขอบเขต เด็กจะดูหมิ่นจนเป็นนิสัย จะหลงรักพวกพ้องของตนจนไม่ลืมหูลืมตา ถ้าผู้ใหญ่ตักเตือนด้วยความปรารถนาดีก็จะถือว่าผู้ที่ทำเช่นนั้นเป็นศัตรูของตนหรืออย่างน้อยก็เป็นปรปักษ์ต่อตน

เด็กที่มาจากครอบครัวยากจนก็จะเป็นคนปล่อยตนไปตามเรื่อง ไม่มีความมักใหญ่ใฝ่สูง และไม่มี ความมุ่งหมายในชีวิตแน่นอน แม้ผู้ใหญ่จะว่ากล่าวตักเตือนเด็กก็ไม่เชื่อฟัง หรือเอาใจใส่ต่อคำเตือนเหล่านั้น นอกจากนี้เด็กยังขาดความรับผิดชอบและขาดวินัยในตนเองอย่างมาก

2. ความสัมพันธ์แบบผู้ปกครองใช้อำนาจบังคับ ด้วยความปรารถนาดี พ่อแม่บางคนก็ใช้อำนาจบังคับควบคุมอย่างเข้มงวดกวดขัน เด็กที่ได้รับความสัมพันธ์แบบนี้มักเป็นคนขาดความคิดริเริ่ม ปกครองตนเองไม่ได้ ชอบทำตามคำสั่งมากกว่าที่จะคิดเอาเองในหลายกรณีก็ขาดความรับผิดชอบ กล่าวอย่างกว้าง ๆ ว่า เด็กที่เติบโตจากความสัมพันธ์ชนิดนี้มักจะช่วยตนเองไม่ได้ และไม่มีลักษณะเป็นผู้นำ

3. ความสัมพันธ์แบบใช้เหตุผลเพื่อทำความเข้าใจกัน มีคนเรียกความสัมพันธ์แบบนี้ว่า ประชาธิปไตย กล่าวคือพ่อแม่มีได้ปล่อยตามใจเด็ก แต่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดกับตนเองได้ ดังนั้นเด็กจะเติบโตเป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความสามารถในทางวิเคราะห์ใช้เหตุผลได้ดีและมีความเป็นผู้นำสูง

ลักษณะของความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ย่อมมีแยกย่อยแตกต่างกันไปจากนี้เป็นอันมาก คงไม่มีครอบครัวใดที่จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะหนึ่งจนไม่ผิดเพี้ยน แต่พ่อแม่ซึ่งมีลักษณะไม่เหมือนกันย่อมใช้ความสัมพันธ์แบบใดแบบหนึ่งมากกว่ากันกล่าวสั้น ๆ ว่า ครอบครัวทั้งหลายมักใช้ความสัมพันธ์ทั้งสามแบบเป็นแบบ เพียงใช้แบบใดแบบหนึ่งมากกว่าแบบอื่น ๆ เท่านั้น ดังนั้นบุคลิกภาพของเด็กในส่วนรวมจึงไม่แตกต่างกันเป็นขาวเป็นดำ และสามารถคัดแปลงแก้ไขบุคลิกภาพของตนให้ดีขึ้นได้

เมื่อบุคคลมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใด จากการเลี้ยงดู จากพันธุกรรมหรือจากสิ่งแวดล้อมก็ล้วนส่งผลให้มีวิถีคิดและวิถีปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และด้วยการมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวนี้เอง จึงเป็นประเด็นที่น่าศึกษา อัครมนทัศน์ ว่าบุคคลมองตนเองเป็นอย่างไร โดยเฉพาะเด็กเร่ร่อน ว่าเด็กเหล่านี้มีความภูมิใจหรือพึงพอใจในตนเอง รวมทั้งมีปณิธานใดใดที่ให้กับตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

(ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา. www.msu.ac.th : 2547) ครอบครัวเป็นระบบย่อยในสังคม ครอบครัวมีหน้าที่ในการสร้างสมาชิกใหม่ขัดเกลาทางสังคม หรืออบรมเลี้ยงดูให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และรับเอาระเบียบวิธี กฎเกณฑ์ ความประพฤติกุณธรรม ค่านิยมต่าง ๆ ที่กลุ่มนั้นได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติกุณธรรมและความสัมพันธ์ของสมาชิกของสังคมนั้น การอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคมเป็นทั้งกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมและกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล

การถ่ายทอดวัฒนธรรม คือ การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์จะต้องประสบตั้งแต่เล็กจนใหญ่ บุคคลจะค่อย ๆ ได้เรียนรู้ระเบียบกฎเกณฑ์ ค่านิยมของกลุ่มทำให้เราสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมส่วนรวมได้ กระบวนการนี้เกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิตของบุคคล (Long-Life Process) จะขาดเสียมิได้ เมื่อบุคคลเกี่ยวข้องกับกลุ่มใด ก็จะต้องเรียนรู้กฎเกณฑ์และค่านิยมของกลุ่มนั้น ซึ่งก็คือการยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มนั้น

การพัฒนาบุคลิกภาพ กล่าวโดยย่อคือ การทำให้มนุษย์ในลักษณะทางชีวภาพเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม เกิดความรู้สึกเป็นตัวตน (Self) สามารถบังคับและกำหนดพฤติกรรม สามารถรับเอาอุดมคติ ค่านิยมต่าง ๆ ได้มีความทะเยอทะยานมีความต้องการที่เป็นของเฉพาะตัวไม่เหมือนคนอื่น ตระหนักถึงบุคลิกภาพทางสังคมของตนเอง

การอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม อาจออกมาในรูปการอบรมโดยทางตรง และโดยทางอ้อม

การอบรมโดยทางตรง เป็นการอบรมในรูปที่ต้องการให้มีการปฏิบัติที่ถูกต้อง ตามระเบียบแบบแผนที่กลุ่มกำหนดไว้ว่า ควรหรือไม่ควรทำ อะไรถูก อะไรผิด เช่น การอบรมในครอบครัว โรงเรียน วัด เป็นการอบรมอย่างจริงจังและเจตนา เพื่อให้บุคคล สามารถวางตัวได้ถูกต้องและเหมาะสมแก่สถานการณ์หนึ่ง ๆ

การอบรมโดยทางอ้อม เป็นการอบรมที่ไม่ประสงค์จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ บุคคลโดยตรง แต่เกิดจากการลอกเลียนแบบมาปฏิบัติ

พื้นฐานทางชีวภาพบางประการที่สนับสนุนให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม

1. การปราศจากสัญชาตญาณของมนุษย์ (Absence of Instincts) แต่มนุษย์ มีแรงขับเคลื่อน (Drive) มนุษย์ไม่สามารถอาศัยลักษณะทางสัญชาตญาณในการบำบัดความต้องการจึงต้องอาศัยวิธีการที่สังคมนั้น ใช้อยู่แล้ว
2. การต้องพึ่งพาผู้อื่นในเยาว์วัย ธรรมชาติสร้างให้มนุษย์มีระยะเวลาของการ เป็นทารกนาน จึงต้องอาศัยการเลี้ยงดูจากพ่อแม่เป็นเวลาหลายปี
3. ความสามารถในการเรียนรู้ (Capacity to Learn) มนุษย์มีความสามารถในการเรียนรู้ มีสติปัญญา มีความเฉลียวฉลาด มนุษย์สามารถเรียนรู้มากกว่าสัตว์ และยังระยะเวลา นานขึ้นเท่าใด มนุษย์ก็จะเรียนรู้ได้มากขึ้น มนุษย์ยังสามารถใคร่ครวญหาเหตุผลยอมรับ ระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมได้ด้วยตัวเอง
4. การมีภาษาใช้ มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้เพราะภาษา ภาษาเป็นสื่ออันสำคัญใน การเรียนรู้ ถ่ายทอดวิธีการแนวความคิดต่าง ๆ ความรู้ ทักษะคิดต่าง ๆ ภาษาเกิดขึ้นได้ด้วย ความสามารถทางสมองกับ โครงสร้างของปากและหลอดลม

ความมุ่งหมายของการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม

1. เพื่อปลูกฝังระเบียบวินัย (Disciplines) อันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันใน กลุ่ม ซึ่งมีตั้งแต่เรื่องง่าย ๆ เช่น การขับถ่าย จนถึงระเบียบวินัยขั้นสูงอันมีลักษณะ เฉพาะเจาะจง การทำตามระเบียบวินัยให้ประโยชน์เพราะเป็นความประพฤติที่กลุ่มอนุญาต และเป็น การสละความพึงพอใจเฉพาะหน้าที่เพื่อประโยชน์ระยะยาว ความเคยชินต่อระเบียบ วินัยที่กลุ่มกำหนดได้ บางครั้งก็มีผลลึกซึ้งต่อบุคลิกลักษณะ และความประพฤติของผู้นั้นไป จนตลอดชีวิต

2. เพื่อปลูกฝังความมุ่งหวัง (Aspirations) ของชีวิตที่กลุ่มถือว่าเป็นคุณค่าอันพึงปรารถนา ช่วยเป็นหลักและกำลังใจให้บุคคลยอมรับระเบียบวินัยต่าง ๆ แม้จะเป็นเรื่องลำบากก็ยอมทน

3. เพื่อสอนให้รู้จักบทบาททางสังคม (Social Roles) และมีทัศนคติที่สนับสนุนบทบาท ชีวิตในกลุ่มสังคมจะดำรงไปด้วยดีได้ถ้าบุคคลรู้จักบทบาทของตน ซึ่งก็ต้องเหมาะสมกับความสัมพันธ์กับผู้อื่นตามกาลเทศะต่าง ๆ กัน

4. เพื่อให้เกิดทักษะ (Skills) ที่จะใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม
กลุ่มตัวแทนที่ทำหน้าที่ในการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบทางสังคมที่ดีที่สุด คือ

1. ครอบครัว ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ แก่เด็ก เพราะเป็นการอบรมที่ใกล้ชิด และมีความผูกพันอย่างลึกซึ้ง และมีอิทธิพลต่ออารมณ์ ทัศนคติ และแบบความประพฤติแก่เด็กเป็นอย่างยิ่ง ในการอบรมสั่งสอนให้รู้ระเบียบของสังคมให้ได้ผลนั้น พ่อแม่ผู้ปกครองจะต้องสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้แก่เด็ก ต้องแสดงความรักสร้างทักษะให้แก่เด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นภายในครอบครัว ให้เด็กได้รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

2. กลุ่มเพื่อน (Peer Group) บุคคลจะได้รับการอบรมจากกลุ่มเพื่อนที่อายุเท่ากันหรือมากกว่า ในกลุ่มเพื่อส่วนใหญ่มักจะสังสรรค์สมาคมกับบุคคลที่มีอายุและสถานภาพทางสังคมเท่าเทียมกัน ในตอนเด็กจะเป็นกลุ่มเพื่อนเล่น พอวัยรุ่นเป็นกลุ่มเพื่อนฝูง พอเป็นผู้ใหญ่เพื่อนก็มีความโน้มเอียงจะเป็นสังคมกับบุคคลระดับเดียวกัน

3. โรงเรียน (School) โรงเรียนเป็นสถานที่ให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้วิชาการแขนงต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ และให้เด็กได้มีโอกาสได้สมาคมกับเพื่อนฝูงเพราะเป็นสถานที่ให้เด็กมีโอกาสสังสรรค์กับหมู่คนกลุ่มเดียวกัน และในขณะเดียวกันให้มีโอกาสได้รับความรู้และค่านิยมต่าง ๆ ด้วย โรงเรียนจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กได้มาก เพราะเด็กสมัยใหม่ ส่วนใหญ่มักมีชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นเวลานาน

4. กลุ่มอาชีพ (Professional Group) เมื่อบุคคลมาถึงระดับที่ต้องพึ่งพาตนเองมีการประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองหรือครอบครัว ในแต่ละอาชีพก็จะมีคุณค่าและวิธีการปฏิบัติแตกต่างกันออกไป ซึ่งบุคคลจะต้องเรียนรู้และยอมรับระเบียบวิธีการของอาชีพนั้น

5. สื่อสารมวลชน (Mass Media) สื่อสารมวลชนอันได้แก่หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ และภาพยนตร์ รวมทั้งสื่ออื่น ๆ มีหน้าที่สำคัญในการใช้ความรู้ และความบันเทิง มีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบันมากขึ้นทุกที โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่ ซับซ้อนหรือสังคมสมัยใหม่

6. กลุ่มศาสนา องค์กรทางศาสนาในระดับต่าง ๆ มีส่วนสำคัญในการอบรมสั่งสอน หรือขัดเกลาทางสังคม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและแนวความคิดของบุคคลตั้งแต่วัยเด็ก

จากการศึกษาทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์จะต้องประสบตลอดชีวิต เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมแต่มนุษย์ไม่ได้เป็น สัตว์สังคมโดยกำเนิด เพราะมนุษย์ยังไม่มีพัฒนาการบางอย่างที่จำเป็นต่อการอยู่รอด เช่น การ ดำรงชีวิต การมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องผ่านกระบวนการขัดเกลา ทางสังคมเพื่อความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง โดยมีกลุ่มต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ 1. ครอบครัว 2. โรงเรียน 3. กลุ่มเพื่อน 4. กลุ่มอาชีพ 5. ตัวแทนศาสนา 6. สื่อมวลชน เป็นแหล่งสำคัญ ที่ให้ความคิดกับบุคคลและสร้างพื้นฐานที่จะทำให้บุคคลเลือกที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อสิ่งต่าง ๆ ในช่วงชีวิตระยะต่อมา รวมทั้งขัดเกลาให้บุคคลมีบุคลิกภาพต่าง ๆ ตามที่สังคมต้องการ

แนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวัง

แนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวังมีพื้นฐานจากแนวความคิดของนักจิตวิทยาด้านการรู้ การเข้าใจ (Cognitive Psychologist) หลายคนซึ่งได้ทำการศึกษาไว้ดังนี้

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2531 : 35) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคาดหวัง หมายถึง การที่บุคคลรับรู้คาดคะเนว่าตนเองน่าจะทำอะไรได้เพียงใด นับเป็นการคาดคะเนถึง ผลที่จะเกิดขึ้นได้จริงจากการกระทำของตนเอง

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2528 : 13) ความคาดหวัง หมายถึง ความหมายหรือคำทำนายถึง เหตุการณ์ในอนาคตของแต่ละบุคคล ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ผ่านมาและสถานการณ์ที่ ได้รับในปัจจุบัน

จากความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่า ความคาดหวัง หมายถึง ความคิด ความรู้สึก ความต้องการของบุคคลหนึ่งต่อสิ่งที่เขาปรารถนา หรือต่อเป้าหมายที่เขาตั้งไว้ว่าจะจะเป็น จะ ได้มาและต้องทำให้สำเร็จ โดยการคาดคะเนจากความสามารถและสภาพหรือประสบการณ์ของ ตนเอง

Hurlock (1967 : 39 อ้างอิงมาจาก พรณี ตรีรัตนประยูร. 2537 : 26) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีความคาดหวังต่างกันดังนี้

1. อุดมการณ์ด้านวัฒนธรรม (Culture Ideals) วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จะทำให้มาตรฐานของความคาดหวังของบุคคลต่างกัน ซึ่งมาตรฐานนี้ครอบคลุมถึงระดับความสำเร็จและทัศนคติต่อความสำเร็จ เมื่อเด็กเข้าสู่วัยรุ่นจะรับรู้ความคาดหวังของสังคมที่มีต่อตนเองและความรับผิดชอบของตนที่มีต่อสังคม การตั้งความคาดหวังของบุคคลในแต่ละสังคมจึงต่างกันไป
2. ชนิดของครอบครัว (Kind of Family) เด็กที่มาจากครอบครัวที่มั่นคง มีแนวโน้มที่จะตั้งจุดหมายในอนาคตสูงกว่าเด็กที่ไม่มีความมั่นคงภายในครอบครัว เด็กที่ต้องย้ายถิ่นบ่อย ๆ จะไม่สามารถคาดหวัง หรือวางแผนอนาคตของตนเองได้ชัดเจนเท่าเด็กที่ไม่ต้องย้ายถิ่น ขนาดของครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อการตั้งเป้าหมายของเด็ก เด็กที่มาจากครอบครัวขนาดเล็กมีแนวโน้มที่จะพบความสำเร็จมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวขนาดใหญ่ ทั้งนี้เพราะครอบครัวขนาดเล็ก พ่อแม่สามารถทุ่มเทและส่งเสริมให้เด็กมีความคาดหวัง และสามารถวางแผนให้เด็กไปสู่ความคาดหวังได้มากกว่าเด็กในครอบครัวขนาดใหญ่ ครอบครัวที่มีมารดาเป็นผู้นำ เด็กมีแนวโน้มที่จะมีระดับความคาดหวังสูง อาจเป็นเพราะความสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างกัน โดยเฉพาะมารดากับบุตรชาย
3. ชั้นทางสังคม (Ordinal Position) ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางและฐานะทางเศรษฐกิจดี บิดามารดาจะให้ความคาดหวังแก่บุตรคนแรกและให้โอกาสแก่บุตรคนแรกมากที่สุด โดยเฉพาะถ้าเป็นบุตรชาย
4. วินัย (Discipline) เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย จะตั้งความคาดหวังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ในทางตรงกันข้ามเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะตั้งความคาดหวังที่สอดคล้องกับความเป็นจริง
5. ฐานะในกลุ่ม (Group Status) กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อเด็กมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับฐานะของเด็กในกลุ่ม และความคาดหวังของกลุ่มที่มีต่อเด็กเอง ถ้าฐานะของเด็กมั่นคง และไม่มีเรื่องจำเป็นที่จะต้องสร้างความประทับใจให้กับสมาชิกในกลุ่ม ระดับความคาดหวังของเด็กที่จะใกล้เคียงกับความเป็นจริง แต่เด็กที่ไม่มีบทบาทสำคัญในกลุ่มเด็กจะต้องการเลื่อนชั้นตนเองเข้าสู่ผู้นำในกลุ่มทำให้การตั้งความคาดหวังหลาย ๆ อย่างไม่อยู่บนรากฐานของความเป็นจริง ส่วนบุคคลที่ชอบแยกตัวเองความคาดหวังของกลุ่มจะมีผลต่อเขาเพียงเล็กน้อย

6. การใช้กลไกการหลบหนี (Use of Escape Mechanisms) กลไกการหลบหนีที่มีผลต่อการตั้งความคาดหวังมากที่สุด คือ การฝันกลางวัน ในลักษณะต่าง ๆ กันก็มีความสำคัญเช่น ฝันอยากเป็นนางเอกหรือพระเอก เด็กก็จะตั้งความคาดหวังไว้ว่าจะต้องประสบความสำเร็จและหลีกเลี่ยงความล้มเหลว ซึ่งอาจจะเป็นการตั้งความคาดหวังที่ไม่อยู่บนรากฐานของความเป็นจริงนัก

7. การบอกกล่าวถึงความคาดหวัง (Labelization of Aspirations) ความคาดหวังของเด็กที่บอกกล่าวออกมา มักจะอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงมากกว่าที่เด็กเก็บไว้และคิดอยู่คนเดียว อย่างไรก็ตาม ความคาดหวังที่เด็กบอกกับเพื่อนสนิท จะเป็นลักษณะความใฝ่ฝันไม่ค่อยใกล้เคียงกับความเป็นจริงเท่ากับที่เขายกกับบิดา มารดา ครู หรือบุคคลที่ไม่ค่อยคุ้นเคยกัน เมื่อพยายามทำให้ได้ตามที่พูด เพราะเขารู้ว่าหลายคนใส่ใจในสิ่งที่เขาพูด เขาไม่ต้องการพบสายตาที่มองดูเขาด้วยความผิดหวัง

8. ความล้มเหลวและความสำเร็จในอดีต (Past Failures and Successes) บุคคลที่ประสบความสำเร็จเสมอ ๆ มีแนวโน้มที่จะต้องมีความคาดหวังว่าจะประสบความสำเร็จอีกในอนาคต ในทำนองเดียวกัน บุคคลที่พบความผิดหวังซ้ำ ๆ ก็มักจะคิดว่า อนาคตจะผิดหวังอีก ประสบการณ์เช่นนี้จะมีผลต่อการตั้งความคาดหวังในอนาคต ว่าบุคคลนั้นจะตั้งความคาดหวังไว้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงหรือไม่เพียงใด

9. เพศ (Sex) บรรยากาศของบ้านและโรงเรียนจะส่งเสริมกระตุ้นให้เด็กชายตั้งความคาดหวังสูงกว่าเด็กหญิง บิดา มารดาจะคาดหวังในตัวบุตรชายมากกว่าบุตรหญิง เด็กชายมักถูกกระตุ้นให้มีความคาดหวังทางการศึกษา การงาน และการประกอบอาชีพ แต่เด็กหญิงมักคาดหวังที่จะได้รับการยอมรับจากกลุ่ม การแต่งงาน ซึ่งเด็กเองก็ยังไม่รู้ว่าจะแต่งงานเมื่อไหร่ แต่งานกับโครงงานทางเศรษฐกิจ และสังคมหลังแต่งงานจะเป็นอย่างไร จึงเป็นเรื่องยากที่เด็กหญิงจะวางแผนในเรื่องเหล่านี้ ดังนั้น เด็กหญิงจึงมีแนวโน้มที่จะตั้งจุดมุ่งหมายในระยะสั้นกว่าเด็กชาย แม้ในเรื่องการเรียน เด็กหญิงมักจะวางแผนระยะสั้น เช่น เดือนต่อเดือน

10. เซาว์ปัญญา (Intelligence) เมื่อเด็กอยู่ในกลุ่มที่มีค่านิยมต่อความสำเร็จสูง เด็กจะตั้งความคาดหวังให้ตนประสบความสำเร็จเหนือเพื่อน ๆ ในกลุ่มซึ่งอาจไม่อยู่บนรากฐานของความเป็นจริง อย่างไรก็ตามเด็กที่ฉลาดจะตั้งความคาดหวังของตนโดยอาศัยความสนใจและความสามารถของตนมากกว่าทำตามจุดมุ่งหมายที่กลุ่มตั้งไว้ ในทางกลับกันเด็กที่ฉลาดน้อยจะตั้งความคาดหวังไว้ตามค่านิยมของกลุ่ม

11. บุคลิกภาพ (Personality) บุคลิกภาพมีอิทธิพลต่อความคาดหวังได้หลายกรณีด้วยกันในเรื่องการชดเชย บุคคลที่ไม่ยอมรับตนเองจะตั้งความคาดหวังโดยไม่คำนึงความสามารถของตนเองเพื่อปกปิดความไม่สามารถของตน บุคคลที่มีความมั่นใจในตนเองจะตั้งความหวังที่สอดคล้องกับความจริงของตน ส่วนบุคคลที่มีความวิตกกังวลต่ำมีแนวโน้มจะตั้งความคาดหวังไว้สูง เนื่องจากจะคำนึงถึงความสำเร็จของตนมากกว่าความล้มเหลวและอาจมีความคาดหวังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงได้ ส่วนบุคคลที่มีความวิตกกังวลสูงมักวิตกกังวลกับความล้มเหลวในอดีต ทำให้มองอนาคตในแง่ดีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น

จึงกล่าวได้ว่า ความคาดหวัง เป็นแรงจูงใจที่กำหนดความเป็นไปในอนาคตของบุคคลซึ่งการคาดหวังขึ้นอยู่กับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จึงศึกษาความคาดหวังของเด็กเร่ร่อน เพื่อให้ทราบถึงความต้องการความปรารถนาถึงอนาคตของตนเองว่าอยากเป็นอะไร มองอนาคตว่าตนต้องการเดินทางไปทางไหน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีบุคลิกภาพของ ซิกมันด์ ฟรอยด์

ฟรอยด์ (Froyd ; อ้างอิงมาจาก สุชา-สุรางค์ จันทน์เอม. 2521 : 60) กล่าวว่าบุคลิกภาพเป็นผลมาจากการทำงานของระบบโครงสร้างของจิต 3 ประการ คือ Id, Ego และ Superego

Id เป็นพลังจิตฝ่ายต่ำ เป็นความอยากที่ทำให้บุคคลทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจชอบ เป็นสิ่งที่อยู่ในจิตสำนึก (Consciousness) ทำอะไรตามที่สัญชาตญาณเรียกร้อง เช่น แรงขับทางเพศ (Sexual Instinct) เป็นต้น สัญชาตญาณอย่างหนึ่ง ฟรอยด์ เรียกว่า Libido ซึ่งหมายถึงการทำงานของ Id อยู่ภายใต้หลักของความพอใจ (Principle of Pleasure) เป็นส่วนใหญ่

Ego เป็นพลังจิตอย่างหนึ่ง มีหน้าที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ควบคุมความต้องการอันไม่พึงปรารถนาของสังคมได้
2. พยายามไม่ให้เกิดความทุกข์จากการเก็บกดความต้องการเหล่านั้น โดยอาศัยกลไกของการป้องกันตัวเอง (Defense Mechanism)

3. ทำตนให้เป็นผู้บรรลุวุฒิภาวะสูงสุดเท่าที่จะทำได้

Superego เป็นพลังจิตฝ่ายสูง มีหน้าที่หักห้ามความต้องการของ Id ไม่ให้แสดง

พฤติกรรมตามสัญชาตญาณต้องการ นอกจากนี้ Superego ยังมีหน้าที่ 2 ประการดังนี้คือ
หนึ่ง สร้างอุดมคติเพื่อให้เป็นที่ต้องการของสังคม สอง ใช้หลักแห่งความเป็นจริง (Principle of Reality) มาควบคุมหลักแห่งความพอใจ (Principle of Pleasure)

การทำงานของจิตทั้ง 3 ระบบนี้ มักจะมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นเสมอ ทำให้เกิดความวิตกกังวล (Anxiety) ขึ้น และบุคคลมีวิธีลดความเครียดและความวิตกกังวลต่าง ๆ กัน
วิธีการดังกล่าวจะกลายเป็นแบบแผนของบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลต่อไป

ฟรอยด์ กล่าวว่า ข้อขัดแย้ง (Conflicts) ต่าง ๆ ในจิตใจของเรานั้นเกิดจากการที่มนุษย์ตกอยู่ใต้อาการ 2 ประการ คือ

1. หลักแห่งความพึงพอใจ (Principle of Pleasure) ซึ่งเกิดจากสัญชาตญาณ เช่น การสืบพันธุ์ (Sexual Instinct) ซึ่งมนุษย์รู้และพอใจมาตั้งแต่กำเนิดทีเดียว
2. หลักแห่งความเป็นจริง (Principle of Reality) เมื่อโตขึ้นคนส่วนใหญ่จะยึดหลักข้อนี้ และต้องกดเก็บความต้องการของ Id เอาไว้ หลักแห่งความเป็นจริงจะสอนให้เด็กเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ ไม่ทำตามความต้องการเสมอไป

2. ทฤษฎีบุคลิกภาพของอัลเฟรด แอดเลอร์

แอดเลอร์ (Adler; อ้างอิงมาจาก สุชา-สุรางค์ จันทน์เอม, 2521 : 52) กล่าวว่า เป็นผู้เข้าถึงอิทธิพลของพันธุกรรมมีมากกว่าสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีบุคลิกภาพของเขาเน้นให้เห็นความสำคัญของปมด้อย (Inferiority Complex) ว่ามีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของมนุษย์มาก คนเรามีปมด้อยต่าง ๆ กันปมด้อยจะช่วยหลอมบุคลิกภาพให้เด่นชัดขึ้น เช่น พ่อแม่ที่แสดงท่าที่รังเกียจถูกพิจารณาจะเน้นบุคลิกภาพของเด็กให้เด่นชัดขึ้นคนที่มีปมด้อยจะพยายามดิ้นรนโดยไม่ยอมแพ้ความพิการของตนเอง เช่น คนติดอ่าง จะฝึกพูดจนกลายเป็นนักพูด เป็นต้น
ปมด้อยของบุคคลจะเกิดขึ้นเมื่อเขาไม่อาจแก้ปัญหาได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีปมด้อย ได้แก่ การแก้ตัว การร้องไห้ หรือการขอโทษ

ใครก็ตามเมื่อรู้สึกว่ามีปมด้อย จะมีความตึงเครียดเกิดขึ้น จึงพยายามดิ้นรนเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดนั้น ๆ โดยการสร้างปมเด่นหรือความรู้สึกเด่นขึ้นมาแทน แอดเลอร์ ย้ำว่าคนเราพยายามเดินไปสู่ความเด่นด้วยกันทั้งสิ้น แต่วิธีการไปสู่ความเด่นนี้ต่างกันออกไป จึงก่อให้เกิดบุคลิกภาพประจำตัว คนที่มีสุขภาพจิตดีจะต่อสู้อย่างกล้าหาญและมีสามัญสำนึก

ในด้านสิ่งแวดล้อม แอดเลอร์ กล่าวว่า 5 ปีแรกของชีวิตเป็นช่วงที่สำคัญที่สุด เช่นเดียวกับฟรอยด์ แต่เขาเน้นเกี่ยวกับทัศนคติของพ่อแม่ในการเลี้ยงดูบุตร เขากล่าวถึงเด็กไว้หลายประการ ดังนี้

1. เด็กที่ถูกตามใจจนเสียคน (Spoiled Child) เป็นพวกที่พ่อแม่ตามใจจะเอาสิ่งใดพ่อแม่ก็ไม่ขัด ต้องการอะไรก็จะเอาให้ได้ตั้งใจ ใครอื่นจะเป็นอย่างไรไม่สนใจ พวกนี้โตขึ้นมักกลายเป็นอาชญากร เพราะมักเอาสิ่งของของผู้อื่นตามที่ตนอยากได้ ไม่รู้สึกเกรงใจใครเลย เป็นคนสุรุ่ยสุร่ายและไร้ประโยชน์ พ่อแม่จึงไม่ควรถนอมจนลูกเสียคนเช่นนี้

2. ลูกที่ถูกเกลียดชัง (Hate Child) บางคนเกิดมาท่ามกลางความเกลียดชังของพ่อแม่ ทำให้เด็กมองโลกในแง่ร้าย คิดว่าทุกคนเป็นศัตรูกับตนต้องต่อสู้ทุกวิถีทางให้ได้ สิทธิต่าง ๆ ทำให้ยากแก่การคบมิตรมาก

3. ลูกคนโต มักจะรู้สึกว่าตนถูกแย่งความรักไปเมื่อมีน้อง จึงต่อสู้ทุกวิถีทางที่จะทำให้ได้รับความรักจากแม่คืนมา บางครั้งจึงทำตัวเป็นเด็กเข้าไปอีก (Regression) เพื่อเรียกร้องความสนใจ พวกนี้ต่อไปมักเป็นคนจริงจัง รับผิดชอบดี และเป็นผู้นำได้

4. ลูกคนกลาง (The Wednesday Child) ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมทั้งทางดีและร้าย ถ้าดีก็ดีมาก แต่ถ้าร้ายมักมีอารมณ์รุนแรง กลับไปกลับมา ทั้งนี้เนื่องจากแรงกดดันภายในจิตใจ การขาดความรักความอบอุ่นทางใจ เป็นแรงผลักดันให้เขาต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาชนะทุกสิ่งทุกอย่างให้ได้ โดยทั่ว ๆ ไปลูกคนกลางมักมีอารมณ์ของความกลัวมากผิดปกติ อ่อนไหวง่าย ขาดความเชื่อมั่นในตัวเองมากผิดปกติ หวาดระแวง ขาดเสน่ห์ ไม่สบตาใคร ยิ้มยาก ฯลฯ เป็นต้น ถ้าพ่อแม่หรือญาติพี่น้อง กล่าวชมลูกคนโตหรือลูกคนสุดท้องมากขึ้นเท่าใดลูกคนกลางก็จะมีความผิดปกติและอาการทางประสาทเพิ่มขึ้นเท่านั้น

5. ลูกคนสุดท้อง เป็นเด็กที่ทุกคนรักและเอาใจ และมักจะเป็นฝ่ายรับมากกว่าเป็นฝ่ายให้ มักมีนิสัยเอาแต่ใจตนเองและเอาใจใครไม่ค่อยเป็น บางคนเมื่อโตขึ้นทำอะไรไม่ค่อยเป็นเพราะเคยมีผู้ทำให้อยู่เสมอ ทำให้ลำบากในการปรับตัวเมื่อต้องต่อสู้ด้วยตัวเอง บางกรณีลูกคนเล็กอาจจะมีมานะจนได้ดึ๋งได้เพื่อแข่งขันกับพี่ ๆ แต่บางคนก็ไม่ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวสู้พวกพี่ ๆ ไม่ได้ ในด้านการบรรลุวุฒิภาวะหรือความเป็นผู้ใหญ่ (Maturity) ลูกคนเล็กมีน้อยกว่าลูก คนโต

6. ลูกคนเดียว พวกนี้มักได้รับการเลี้ยงดูแบบปกป้องมากเกินไป (Overprotection) มักถูกตามใจจนลืมหูลืมตา พวกนี้ไม่มีใครแย่งความรัก มักจะเป็นผู้ได้รับแต่ฝ่ายเดียว ไม่ได้รับการเรียนรู้ในการเป็นผู้ให้หรือเสียสละคล้ายลูกคนสุดท้อง เด็กพวกนี้ส่วนใหญ่จึงมักมีนิสัยไม่รู้จักรับผิดชอบเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เพราะเคยชินต่อการได้รับสิ่งต่าง ๆ อย่างง่ายดายอยู่เสมอมักมีความรับผิดชอบน้อย เอาแต่ใจตัวเอง ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นยาก เพราะเคยชินต่อการถูกตามใจ

แอดเลอร์ กล่าวว่า โครงสร้างของบุคลิกภาพเกิดจากเป้าหมาย 2 ชนิด คือ

1. การพยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคม (Social Adaptation)
2. การพยายามทรงไว้ซึ่งอำนาจ (Attainment of Power)

3. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

พาร์สันส์ (Parsons ; อ้างอิงมาจาก สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2537 : 75-81)

นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันผู้มีบทบาทสำคัญมากเกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ พาร์สันส์ ได้ให้ข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่า การที่มนุษย์เข้าไปอยู่ในสังคมและมีการจัดระเบียบนั้น เนื่องจากสมาชิกในสังคมมีความสมัครใจที่จะเข้าทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมนั้น กล่าวคือ บุคคลในสังคมมีคติ ความสมัครใจ (Voluntarism)

พาร์สันส์ ได้เสนอแนวความคิดว่า การกระทำ (Action) มีความสำคัญอย่างมากในการอธิบายและศึกษาระบบสังคม การกระทำ คือ การกระทำระหว่างกัน (Interaction) ระหว่างผู้กระทำ (Actor) สถานการณ์ (Situation) จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ (Goals) วิธีการ (Means) และแนวคิดของผู้กระทำ (Actor's Ordination) เมื่อขยายความให้กระจ่างผู้กระทำหมายถึง บุคคลที่มีประสบการณ์ต่าง ๆ และรู้จักควบคุมสถานการณ์ มีวิธีการต่าง ๆ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายต่าง ๆ ที่ตั้งไว้ สถานการณ์ หมายถึง เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ผู้กระทำรู้จักและมีอิทธิพล คือ การเลือกจุดมุ่งหมายและจะดำเนินการต่าง ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น ๆ และแนวคิดของผู้กระทำ หมายถึง ค่านิยม บรรทัดฐาน และความคิดอื่น ๆ ที่ผู้กระทำได้รับอิทธิพล ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้กระทำดำเนินการต่าง ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายภายใต้สถานการณ์นั้น

สิ่งสำคัญที่พาร์สันส์กล่าวถึงระบบสังคมที่สามารถจะรักษาระบบไว้ได้นั้น จะต้องทำหน้าที่ที่สำคัญอยู่ 4 ประการ คือ

1. ระบบสังคมจะต้องมีวัตถุประสงค์และดำเนินไปเพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ (Goal Attainment) วัตถุประสงค์ของสังคมมีความจำเป็นเพื่อความอยู่รอดแห่งสังคมเพื่อให้สมาชิกในสังคมอยู่ได้อย่างมีความสุข โดยมีวิธีการที่จะถ่ายทอดวัตถุประสงค์ของสังคมนี้ไปสู่สมาชิกในสังคม มีการดำเนินการไปสู่เป้าหมายของสังคม สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา

2. ระบบสังคมจะต้องมีการปรับตัว (Adaptation) การปรับตัวมีความจำเป็นและสำคัญมากต่อการมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน การที่สมาชิกในสังคมมีความสัมพันธ์และกระทำระหว่างกันนั้น จำเป็นต้องคิดหาเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของ

สังคม และเสริมสร้างพลังต่าง ๆ ภายในระบบให้ดีขึ้น สถาบันในทางสังคมที่ช่วยทำหน้าที่นี้
อย่างมาก ได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจ

3. ระบบสังคมจะต้องมีการบูรณาการรวมหน่วย (Integration) การ
บูรณาการรวมหน่วยมีความสำคัญต่อระบบ ก็เพราะเพื่อสร้างความเข้าใจภายในระบบเพื่อช่วย
การทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายของสังคมและเพื่อป้องกันภาวะความ
ตึงเครียดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในระบบ สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันทาง
การเมือง การปกครอง สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

4. ระบบสังคมจะต้องมีการจัดการกับความตึงเครียด (Tension -
management or Latency) ภายในสังคมย่อมจะมีความขัดแย้งหรือความตึงเครียดอยู่เป็น
ธรรมดา จากบุคคล กลุ่มคน สถาบัน หรือชุมชน ระบบสังคมจะต้องมีหน้าที่แก้ไขหรือ
จัดการกับสิ่งเหล่านี้ เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลในสังคม สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่ดังกล่าว
ได้แก่ สถาบันศาสนา สถาบันศาล เป็นต้น

พาร์สันส์ ได้กล่าวในระดับกว้างว่า ระบบสังคมประกอบด้วยสถาบันต่าง ๆ
ครอบคลุมนับเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญต่อสมาชิกในสังคมที่จะถ่ายทอดบุคลิกภาพ อบรม
สั่งสอน บทบาท จนมีการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นสถาบันขึ้น โดยทั่วไปเราจะเห็นว่าพาร์สันส์
ได้สังเกตเห็นการกระทำของบุคคลในสังคมจะต้องมีลักษณะการสมัครใจ ต้องการที่จะกระทำ
เพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็จะเป็นเครื่องชี้ว่าผู้กระทำจะมีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง
บทบาทและสถานภาพของบุคคล ต่าง ๆ ได้กระทำต่อกันจนเป็นระบบสังคม ซึ่งระบบสังคม
มีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1. ระบบสังคมประกอบขึ้นมาจากความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ
ไม่ว่าจะเป็นบทบาท องค์กร สถาบัน ฯลฯ ซึ่งได้ทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอและระยะเวลาานาน
พอสมควร

2. ระบบสังคมนี้มีแนวโน้มที่จะรักษาขอบเขตสังคมเพื่อป้องกันมิให้เกิด
การแทรกแซงหรือการทำลายจากระบบอื่น

3. หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นภายในส่วนต่าง ๆ ของระบบ ก็เพื่อ
ความอยู่รอดหรือทำหน้าที่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

4. ระบบแต่ละระบบในสังคมทำหน้าที่เพื่อรักษาคุณภาพของสังคม

5. หากระบบไม่สามารถดำรงไว้ซึ่งคุณภาพแห่งสังคม ก็อาจสลายตัว
กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบอื่น หรือเปลี่ยนเป็นระบบใหม่

จากการศึกษาทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ สรุปได้ว่า ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ มีข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่าภายในสังคมอยู่กันอย่างมีระบบ ในแต่ละระบบจะมีส่วนหรือระบบย่อย ๆ ทำหน้าที่ต่าง ๆ (Function) ตามที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีระเบียบ ซึ่งเชื่อว่าเป็นจุดมุ่งหมายของสังคม หากระบบใดไม่ทำหน้าที่ของตนจะก่อให้เกิดการปรับตัวเอง และเกิดความสมดุลในที่สุด ซึ่งระบบต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในสังคมจะมองว่าสมดุลอยู่แล้ว สิ่งที่จะทำให้ระบบย่อยต่าง ๆ ได้มีการปรับตัวเข้าหากัน มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ เพื่อรักษาสมดุลในระบบจากการกระทำของบุคคลและสังคม

4. ทฤษฎีไร้ระเบียบ (Anomie)

Robert K Merton (อ้างมาจาก สุชา-สุรางค์ จันทน์เอม , 2521 : 69)

อธิบายถึง โครงสร้างของสังคมบางประการที่ก่อให้เกิดความกดดันและขัดแย้งกับบุคคลจนเป็นเหตุให้ตัดสินใจแสดงพฤติกรรมไม่เป็นไปตามบรรทัดฐาน (Norms) ของสังคม ส่งผลให้เกิดความไม่เป็นระเบียบในสังคม (Social Disorder) โดยมีตัวแปร 2 ประการ คือ

1. จุดหมายปลายทางของวัฒนธรรม (Cultural Goals) ที่สังคมในขณะนั้นถือปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

2. วิธีทางต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดให้บุคคลปฏิบัติตาม

(Institutionalized Means) เป็นวิธีการที่บุคคลปฏิบัติเมื่อมีความปรารถนาที่จะไปสู่จุดหมายปลายทางที่ตนต้องการ

ทฤษฎีดังกล่าวนี้สามารถอธิบายพฤติกรรมฝืนสังคม (Anti - Social Behavior) ของมนุษย์ได้อย่างครอบคลุม โดยแบบแผนการปรับตัวของบุคคลในประเภทต่าง ๆ มีดังนี้

1. แบบแผนการปรับตัวประเภทที่ 1 การตัดสินใจกระทำพฤติกรรมจะมีลักษณะของคนที่เรียบร้อย ดำเนินชีวิตเรียบง่ายปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม ด้วยเห็นว่า เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติตาม เมื่อต้องการสิ่งใดก็จะปฏิบัติในสิ่งที่สังคมยอมรับ เพื่อก้าวไปสู่สิ่งนั้น

ตารางที่ 1 แบบแผนการปรับตัวของบุคคล

แบบแผนการปรับตัว	จุดหมายปลายทาง (Cultural Goals)	วิธีการ (Institutionalized Means)
1. ปฏิบัติตาม (Conformity)	+	+
2. แหวกแนว (Innovation)	+	-
3. เจ้าระเบียบ (Ritualism)	-	+
4. หนีโลก (Retreatism)	-	-
5. ทำทายเป็น (Rebellion)	±	±

(+ = ยอมรับ , - = ไม่ยอมรับ , ± = ไม่ยอมรับสิ่งที่มีอยู่และใช้สิ่งใหม่แทน)

2. แบบแผนการปรับตัวประเภทที่ 2 เป็นบุคคลที่ไม่ยอมรับวิถีทางที่สังคมปฏิบัติเพราะบุคคลดังกล่าวมักจะมองว่าวิธีการที่คนส่วนใหญ่กระทำไม่สามารถนำไปสู่จุดหมายได้ หรืออาจจะถึงจุดหมายแต่ก็ไม่ทันการณ์ บุคคลประเภทนี้มีมากมายในสังคมส่วนที่ดีอาจเป็นนักคิดนักค้นคว้า และเป็นผู้ริเริ่มสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ ส่วนที่ไม่ดีอาจนำไปสู่การประกอบอาชญากรรม หรือเลือกประกอบอาชีพที่ผิดไปจากบรรทัดฐานของสังคม เช่น เป็นโสเภณี ขอบทาน ล้อหลวง คัมตุ้น ฯลฯ

3. แบบแผนการปรับตัวประเภทที่ 3 เป็นบุคคลที่ขวางโลก มองสังคมว่าทำอะไรไม่ถูกต้องไปหมด ปฏิเสธสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม โดยมักอ้างหลักทำนองคลองธรรม คนพวกนี้หากเป็นผู้บริหารก็จะมีปัญหากับผู้บังคับบัญชา หากเป็นผู้ได้บังคับบัญชา ก็จะสร้างความวุ่นวายให้กับองค์กร คนเจ้าระเบียบ จะไม่ยอมรับสิ่งใหม่ ๆ เทคโนโลยีหรือวิทยาการทันสมัย จะมกษาอยู่กับอดีตโดยไม่พัฒนาตัวคนให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าของสังคม

4. แบบแผนการปรับตัวประเภทที่ 4 เป็นกลุ่มที่ผิดหวังต่อตัวเอง สังคมไม่สามารถก้าวไปสู่จุดหมายตามที่ต้องการ โดยวิถีทางที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม บุคคลประเภทนี้จึงอยู่ในอารมณ์ของความคับข้องใจและผิดหวัง มักจะหันไปแสดงพฤติกรรมที่หลบหนีปัญหา เช่น ดึกยาเสพติด ดึกสุรา ยาเมา หากเป็นสมัยก่อนซึ่งเป็นยุคที่มีประชากรมากและไม่มีปัญหาประชากรด้านต่าง ๆ เช่น สมัยนี้ ก็จะมีบุคคลบางกลุ่มที่เลือกประกอบ

อาชีพขอทานกินไปวัน ๆ โดยไม่ยอมรับวิธีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเชิงคนปกติ แต่เมื่อมาถึงยุคปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนไป การประกอบอาชีพขอทานได้พัฒนาไปสู่รูปแบบของอาชีพเฉพาะด้าน มีวิธีการที่ซับซ้อนและเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ ดังนั้นการประกอบอาชีพขอทานในปัจจุบันจะเป็นกลุ่มที่ 2 มากกว่ากลุ่มที่ 4 เพราะเป็นการตัดสินใจเลือกปฏิบัติเพื่อไปสู่จุดหมาย (เงินทอง สิ่งมีค่า) โดยวิธีการไม่สุจริต อาศัยพื้นฐานจิตใจของมนุษย์ที่มักจะมีเมตตาช่วยเหลือผู้อื่นมาเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ ในแง่นี้ถือได้ว่าอาชีพขอทานคืออาชญากรรม

5. แบบแผนการปรับตัวประเภทที่ 5 เป็นกลุ่มที่ไม่เชื่อจุดหมายปลายทางของสังคมและวิธีการที่สังคมยอมรับ เช่นมองว่าการศึกษาในระบบที่เน้นการให้ประกาศนียบัตรเป็นเพียงสิ่งสมมติ พวกนี้จะไม่ยอมเข้ารับการศึกษาในสถาบัน เห็นว่าการศึกษาดำเนินทางสถาบันนั้น ไม่สามารถก่อประโยชน์ที่แท้จริงได้ ส่วนหนึ่งจะหันไปสู่การกระทำผิดแยกจากบรรทัดฐานของสังคม ในส่วนที่ดีของกลุ่มนี้ก็คือสังคมอาจจะมีทางเลือกใหม่ เพื่อความสำเร็จในภาพรวมก็ได้หากบุคคลกลุ่มนี้ดำเนินวิถีทางปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม แต่หากการปฏิบัตินั้นเป็นไปในทางที่สร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคมแล้ว กลุ่มบุคคลประเภทที่ 5 จะเสมือนตัวการที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาได้มากมาย

5. ทฤษฎีความคาดหวังในรายได้

กองสวัสดิการสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ (2538 : 7) ทฤษฎีของเฮริส และ โทคาโร กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นคือ การมีรายได้ในชนบทตกต่ำ และความคาดหวังในรายได้สูงขึ้นจากการทำงานในเมือง การตัดสินใจย้ายถิ่นจะถูกกำหนดโดยความแตกต่างระหว่างรายได้ในเมืองกับชนบท และ โอกาสที่จะได้งานทำในเมือง

6. ทฤษฎีการย้ายถิ่นของลี (Lee's Theory of Migration)

กองสวัสดิการสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ (2538 : 6) ลีได้วิเคราะห์ปัจจัยด้านการย้ายถิ่นอันประกอบด้วย ปัจจัยด้านอุปสรรคที่แทรกอยู่ระหว่างท้องถิ่นต้นทางและปลายทาง และปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งลีให้ความเห็นว่า ในแต่ละพื้นที่จะมีปัจจัยหลาย ๆ ประการที่ดึงดูดให้บุคคลอื่นย้ายเข้ามาอยู่ด้วย ปัจจัยดึงดูดและผลักดันนี้ บางปัจจัยส่งผลต่อทุกคน เช่นปัจจัยเกี่ยวกับภูมิอากาศ สภาพแวดล้อมที่เลวร้าย แต่บางปัจจัยอาจส่งผลเฉพาะบุคคล เช่นการมีโรงงานอุตสาหกรรม อาจมีผลดีต่อบุคคลในวัยแรงงานที่โรงงานต้องการในขณะที่ไม่เป็นผลดีสำหรับเกษตรกรที่ได้รับผลเสียหายจากการมีโรงงานตั้งอยู่

7. ทฤษฎีปัจจัยนำเข้า - ปัจจัยนำออก (Input - Output Theory)

ชมรมพัฒนาสังคม (2534 : 47) กล่าวว่า ทฤษฎีนี้เชื่อว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นปัจจัยนำออกของกระบวนการปรับเปลี่ยนของสังคม ซึ่งปัจจัยนำออกนี้ (Output) มี 2 ด้าน คือ ด้านปริมาณ (Quantity) และด้านคุณภาพ (Quality) และปัจจัยนำออกดังกล่าว ทำให้มองสะท้อนกลับ (Feed Back) ให้ทราบว่าปัจจัยนำเข้า (Input) ที่เข้ามากระทบต่อสังคมเป็นอย่างไร และขบวนการปรับเปลี่ยนของสังคมมีขีดความสามารถในการปรับเปลี่ยนปัจจัยนำเข้านี้มีมากเพียงใด

จากแนวคิดเชิงทฤษฎี และผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องที่ได้ได้กล่าวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นถึงปัญหาของเด็กที่ออกมาเร่ร่อน ว่าเป็นปัญหาที่ต้องรีบแก้ไข ทุกฝ่ายต้องร่วมกันรับผิดชอบ มีปัจจัยหลายประการที่เป็นสาเหตุให้เด็กต้องออกมาเร่ร่อน ทั้งปัจจัยทางจิตวิทยาและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมตัวเด็ก และการศึกษาโดยใช้แนวคิดวิถีชีวิตจะทำให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ ความเป็นอยู่ การคิด ทักษะคติ การให้คุณค่าในสิ่งต่าง ๆ ของเด็กเร่ร่อน อย่างแท้จริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

นพพร นพเจริญกุล (2521: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง สุขภาพจิตและการปรับตัวของเด็กหนีบ้านที่รับการรักษา ณ โรงพยาบาลยุวประสาทไวทโยปถัมภ์โดยทำการศึกษาค้นคว้าเด็กหนีบ้าน 50 คนพบว่าเด็กเหล่านี้ซึ่งมีอายุ 6-14 ปี มาจากครอบครัวที่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม หนีออกจากบ้าน เพราะไม่ได้รับการสนองความต้องการตามวัย พ่อแม่ทำโทษรุนแรงเสมอ ทำให้เด็กมีสุขภาพจิตที่ไม่ดีอยู่ในครอบครัวไม่มีความสุข อยากหนีออกจากบ้าน ขณะที่เร่ร่อนไปตามสถานที่ต่าง ๆ ครั้งหนึ่งของเด็กเหล่านี้ไม่รู้สึกลอยกลับบ้านเลย กิจกรรมที่ทำระหว่างเร่ร่อนได้แก่ขอทานรับจ้าง ขโมย แหล่งที่เด็กเร่ร่อนไปและใช้พักผ่อนหลับนอน ได้แก่ สะพานพุทธ ปากคลองตลาด สนามหลวง เป็นต้น ถ้าเด็กกลุ่มนี้ได้รับการช่วยเหลือในระยะแรก จะสามารถปรับตัวได้ และผู้ศึกษาได้สรุปว่า การอบรมเลี้ยงดูเด็กเหล่านี้ ซึ่งอยู่ในวัยที่ต้องการความรัก ความเข้าใจ และความละมุนละไม มีเมตตาธรรมจะสามารถป้องกันปัญหาได้

สุนันทา เสียงไทยและคณะ (2531 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเด็กและเยาวชนที่กำลังเร่ร่อนอยู่ในสถานี่สาธารณะ จำนวน 128 คน กับอีกกลุ่มหนึ่งที่พักอยู่ในสถานสงเคราะห์ เด็กชายบ้านปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี 47 คน รวมทั้งหมด 175 คนใน 4 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ สภาพของเด็กเร่ร่อน ทั้งก่อนออกจากบ้าน หลังออกจากบ้าน สุขภาพกาย และสุขภาพจิต และการมองอนาคตของเด็กพบว่า ก่อนออกจากบ้านเด็กส่วนใหญ่ (ร้อยละ 72.6) ได้ทะเลาะกับพ่อแม่หรือผู้ปกครองของตน ซึ่งความขัดแย้งนี้ได้ก่อให้เกิดการเฉียนดีถึงขนาดบาดเจ็บ ในระหว่างเร่ร่อนเด็กส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 42.3) รู้สึกคิดถึงพ่อแม่ และคิดว่าครอบครัวของตนเป็นครอบครัวที่ไม่มีความสุข และคิดว่าการอยู่นอกบ้านจะทำให้ตนเองและบางคนต้องการศึกษาต่อ แต่ส่วนใหญ่จะมองอนาคตแบบหมดหวัง ในด้านสังคม เด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่มองสังคมไปในทางลบ คือ มองว่าตนตกเป็นเหยื่อของสังคมที่สกปรก หลอกหลวง แต่เด็กเหล่านี้ยังมีความเชื่อมั่นในกลุ่มเพื่อนสูงมาก

สุดา ศาสนัส (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคาดหวังในชีวิตของเด็กเร่ร่อนจากการศึกษาเด็กเร่ร่อน จำนวน 50 คน พบว่า เด็กเร่ร่อนมีแนวโน้มความคาดหวังในชีวิต ด้านการศึกษาในระดับต่ำ (ร้อยละ 76.0) ด้านการประกอบอาชีพในระดับต่ำ (ร้อยละ 60.0) และความคาดหวังในชีวิตด้านครอบครัวระดับต่ำ (ร้อยละ 76.0) และมีความคาดหวังในชีวิตรวมทุกด้านในระดับต่ำ (ร้อยละ 64.0)

ไกรวุฒิ วัฒนสิน (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเครือข่ายทางสังคมของเด็กเร่ร่อนพบว่า เพื่อนคือแรงสนับสนุนทางสังคมที่สำคัญมากที่สุด ที่ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้วิธีการที่จะอยู่รอดในสังคมภายนอกได้ ตั้งแต่การสร้างคุณค่าของการเร่ร่อนบนท้องถนน หาอาหารเงินทอง การปลอบใจและอีกกลุ่มคือ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน จะมีความสัมพันธ์กับเด็กเร่ร่อนมากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีการสร้างให้เด็กเห็นคุณค่าในตัวเอง และคุณค่าของการอยู่เป็นครอบครัว ที่สำคัญให้เขาได้รู้สึกว่ามีคนให้ความสนใจพวกเขา และเขาสามารถพึ่งพิงได้ พร้อมกับแนะนำให้เด็กเหล่านี้รู้ถึงวิถีชีวิตการเร่ร่อนกับชีวิตครอบครัว ว่าอะไรเหมาะสมกับพวกเขามากกว่ากัน

วิสา เบ็ญจะมโน (2541 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องครอบครัวที่พึงประสงค์ของเด็กเร่ร่อน พบว่า เด็กเร่ร่อนจาก สถานแรกรับและสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กสังกัดกรมประชาสงเคราะห์ จำนวน 184 คน มีความพึงพอใจ ครอบครัวขนาดเล็ก มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมีสมาชิกพร้อมหน้ากัน และยังคงหวังอีกว่า บิดามารดา ประกอบอาชีพสุจริต มีสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกัน และยังคงหวังอีกว่า บิดามารดา ประกอบอาชีพสุจริต มี

สัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกัน สามารถอบรมเลี้ยงดูพวกเขาอย่างเอาใจใส่ เด็กเร่ร่อนคาดหวังสิ่งเหล่านี้มาก เพราะความเป็นจริงเด็กไม่เคยได้รับในสิ่งที่เขาต้องการ ด้วยสาเหตุนี้มีส่วนทำให้เด็กต้องออกเร่ร่อนใช้ชีวิตนอกรับาน สาเหตุที่พบในการศึกษาพบว่า ปัญหา ความขัดแย้ง ทะเลาะวิวาทในครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่ราบรื่น สาเหตุรองลงมา คือ ปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัวที่ยากจนได้เป็นแรงผลักดันให้เด็กต้องออกมาทำงานนอกรับานหารายได้เลี้ยงตัวเอง และอาจเลี้ยงครอบครัวด้วย

นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ (2539 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง เด็กเร่ร่อนในสังคมไทย เป็นที่เด็กเร่ร่อนตามที่สาธารณะในกรุงเทพฯ 5 แห่ง สถานีรถไฟหัวลำโพง สนามหลวง สะพานพุทธสวนจตุจักร วงเวียนใหญ่ รวม 100 คน พบว่า ส่วนใหญ่มากกว่า ร้อยละ 90.0 เป็นชายมีอายุระหว่าง 11 - 15 ปี เป็นเด็กจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกือบ ร้อยละ 50.0 รองลงมาคือภาคกลางและเหนือ ได้ ตะวันออก ตามลำดับ สาเหตุที่ออกมาเร่ร่อน ส่วนใหญ่ถูกแรงผลักดันให้ออกจากบ้าน เพราะพ่อแม่ยากจนไม่มีเงินเลี้ยงดู และต้องการให้เด็กออกหางานทำ บุคลิกภาพจะแก่เกินอายุ บางคนมีลักษณะก้าวร้าว และรู้สึกภูมิใจที่หาเงินเลี้ยงตนเองได้ จะมีหัวหน้ากลุ่มที่เป็นเด็กเร่ร่อนมาก่อนคอยดูแลเด็ก ๆ จะนับถือรุ่นพี่เป็นอย่างมากเพราะสามารถพึ่งพาได้ ส่วนความต้องการของเด็กคือ อยากประกอบอาชีพ มีงานทำ รองลงมาก็ต้องการที่จะศึกษาต่อ และส่วนน้อยที่ไม่มีเป้าหมายในอนาคต สาเหตุที่ออกมาเร่ร่อนคือ ต้องการหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว (ร้อยละ 39.31) ครอบครัวแตกแยก (ร้อยละ 18.21) หารายได้เพื่อเลี้ยงดูตัวเอง (ร้อยละ 17.34) ถูกขูดรีดทารุณจากครอบครัว (ร้อยละ 5.20) สถานที่พักขณะเร่ร่อนส่วนใหญ่จะเป็นห้องเช่า เฝิงพักที่สร้างขึ้นเอง หรือบริเวณที่สาธารณะต่าง ๆ ปัญหาขณะเร่ร่อนที่พบมากที่สุดคือ ถูกกลั่นแกล้งรังแก ถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ ถูกริดไถเงิน การดำรงชีวิตของเด็กจะอยู่ในสภาพยากลำบาก มีความเสื่อมโทรมทั้งทางสุขภาพกายและสุขภาพจิต แต่ผู้ศึกษาพบว่า เด็กเร่ร่อน ต้องการที่จะเป็นคนดี ไม่ต้องการสร้างปัญหาและภาระให้กับสังคม